

ÍNDEX

FITXA TÈCNICA	Pàg. 2
1. SITUACIÓ	Pàg. 3
2. ANTECEDENTS	Pàg. 4
3. MOTIUS DE LA INTERVENCIÓ I OBJECTIUS	Pàg. 5
4. MÈTODE	Pàg. 6
5. TREBALLS REALITZATS I RESULTATS	Pàg. 8
5.1. Descripció de l'estat actual dels immobles	
5.2. Estudi de paraments	
5.3. Prospecció al subsòl	
5.4. Estudi de les fonts documentals	
6. CONCLUSIONS	Pàg. 35
7. BIBLIOGRAFIA	Pàg. 42
8. NOTES DE L'AUTOR	Pàg. 44
APÈNDIX 1: REPERTORI ESTRATIGRÀFIC	Pàg. 46
. Fets constructius	
. Unitats estratigràfiques	
APÈNDIX 2: DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA	Pàg. 56
. Reportatge de l'immoble	
. Report. de l'immoble, documentació de la intervenció (CD)	
APÈNDIX 3: DOCUMENTACIÓ PLANIMÈTRICA	Pàg. 58

FITXA TÈCNICA

OBJECTE D'ESTUDI: Cal Ribot

COMÚ: Escaldes-Engordany

COORDENADES (LIII): X: 534366.515 Y: 23982.927

CAMPANYA: 27 de febrer – 2 de març de 2006

TIPUS D'OBJECTE: Estructura habitacional

CRONOLOGIA: Segle XV-XVIII

FONTS DOCUMENTALS: Gemma Amice

DIRECCIÓ: Daniel Gutiérrez Espartero

PROMOCIÓ: Sr. Josep Santuré Soriano

1. SITUACIÓ

La parròquia d'Escaldes-Engordany, la segona en població després d'Andorra la Vella, està formada per dos nuclis urbans importants que li donen nom, Escaldes i Engordany, i que en els seus orígens es trobaven separats i ben diferenciats.

Can Ribot se situa entre l'Avinguda del Pessebre i el carrer dels Hortalets de Cal Ribot, a l'extrem sud del nucli d'Engordany. Aquest poble es documenta per primer cop el 949¹ i té un origen medieval fonamentat en l'agricultura i la ramaderia. En l'actualitat, el desenvolupament urbanístic de la parròquia ha desdibuixat la relació de la casa amb la resta d'Engordany, malgrat això, justament en el seu entorn més immediat encara es conserven espais que expliquen el seu origen agropecuari.

Fitxa tècnica:

Comú: Escaldes-Engordany

Adreça: Avinguda del Pessebre - Carrer dels Hortalets del Ribot

Coordenades (Lambert III): X: 534366.515 Y: 23982.927

2. ANTECEDENTS HISTÒRICS I ARQUEOLÒGICS

Les característiques geogràfiques i orogràfiques de la zona d'Engordany han propiciat l'antropització d'aquest espai al llarg de la història. L'ocupació d'aquests terrenys es documenta per primera vegada a l'entorn dels segles II i I aC, és a dir, durant el període ibèric. Les intervencions dutes a terme a l'Antuix¹, al voltant de Sant Jaume d'Engordany, van permetre la documentació de les estructures pertanyents a un assentament a l'aire lliure, així com la recuperació de materials arqueològics.

Ja en època medieval i com s'ha explicat anteriorment, aquest nucli apareix citat per primera vegada en la documentació a mitjans del segle X i en un context similar al d'altres poblements: el Fener (1003), Engolasters (1065), Escaldes (1233) o el Noguer (1243)².

A hores d'ara no s'ha realitzat una recerca històrica, ni general ni concreta, sobre el poblament d'Andorra durant l'alta edat mitjana. Tot i això, a partir de la documentació estudiada, i de les construccions religioses conservades, sembla que es podrien extreure algunes consideracions generals de cara a contextualitzar la distribució de la població, així com el naixement de diferents nuclis durant l'època feudal. Per una banda sembla que s'estableix certa regularitat en les distàncies escollides per a l'establiment dels nuclis de població. Per una altra banda, el paisatge humà s'ordena a partir de les conques fluvials dels rius Valira i els seus principals afluents. Aquests nuclis tindrien contactes entre ells, però sembla que existeix una forta relació amb el nucli de la Seu d'Urgell, que controla política i econòmicament la zona.

Cal remarcar també que els nuclis de població s'adapten perfectament al medi. Se situen en llocs on l'agricultura és relativament fàcil i que tenen fonts d'aigua a prop. Respecte l'alçada, cap dels nuclis documentats abans del segle XV no es troben per sobre del 1550 m. La majoria se situa als fons de les valls o en àmplies terrasses situades en zones altes. I finalment, però no menys important, la majoria dels nuclis entorn el segle XI corresponen a simples unitats de producció agrícola, tipus masos o alous³.

3. MOTIUS I OBJECTIUS DE LA INTERVENCIÓ

Davant l'estat de conservació en què es troba Cal Ribot, la propietat ha decidit valorar la possibilitat de conservar, restaurar i rehabilitar aquest edifici. Per tal d'iniciar aquest procés, la propietat s'ha aollit al Pla d'Ajudes que el Ministeri d'Afers Exteriors, Cultura i Cooperació ha creat per facilitar aquest tipus d'actuacions als immobles històrics d'Andorra. Entre els requisits demanats per rebre aquestes ajudes es troba la realització d'un estudi històric de l'edifici que permeti conèixer la seva evolució històrica.

Així doncs, la present intervenció contempla un objectiu ben definit: l'estudi arqueològic i arquitectònic de l'edifici per tal d'establir la seva evolució al llarg del temps, i definir les diferents fases arquitectòniques que el formen.

4. MÈTODE

L'arqueologia del patrimoni edificat ho és quan el seu objectiu transcendeix dels resultats de l'excavació i s'ocupa també, o exclusivament, de l'estudi de les estructures aèries a través de l'estratificació que presenten. Es tracta, per tant, d'utilitzar un mètode d'aproximació al jaciment, que en permeti un coneixement integral i, que també tregui profit de les relacions estratigràfiques entre les fàbriques construïdes, que de vegades, són gairebé les úniques informacions diacròniques amb què es pot comptar. D'aquesta manera, i entenent com a jaciment tot el conjunt edificat, en el cas de Cal Ribot, s'ha centrat l'atenció tant en accions arqueològiques, considerades tradicionals (obertura de sondeigs), com en l'anàlisi estratigràfica pormenoritzada dels paraments⁴.

L'estudi de paraments va basar-se en la realització d'una sèrie de cales a totes les parets que conformen l'edifici, de forma tal, que es pogués obtenir una imatge relativa d'aquest, de les seves estructures, valorant la seva evolució arquitectònica i cronològica. Per poder organitzar aquesta tasca primer s'havien realitzat els espais de l'edifici, de forma que cada estança tingués una referència que la diferenciés de les altres. La referència estaria formada per una lletra que indicaria **Planta Baixa (B), Planta Primera (P)**, seguit d'un número a partir de l'1 en endavant que indica l'enumeració de l'estança a cada planta. Per exemple, B1 (Planta Baixa, habitació número 1)⁵.

Vista de la realització de cales en els paraments

Cada cala realitzada també rep una referència que la diferencia de les altres. Aquesta consta de la lletra corresponent a la planta seguida d'una numeració romana que s'inicia a partir de "I" en endavant i de forma correlativa. **Per exemple, Cala B1- I (Primera cala de l'àmbit B1)**⁶.

Per tant, cada cala es troba referenciada amb l'espai on està situada més el número en romà corresponent. **Per exemple: B1-II = Planta Baixa, habitació 1, cala II.**

El mètode de registre de les dades que ha facilitat el repicat de parets, ha estat el proposat per E.C. Harris⁷ i per A. Carandini⁸, modificat a partir de la pràctica arqueològica i les circumstàncies concretes d'aquest tipus d'intervenció. Per al registre objectiu dels elements arquitectònics que han quedat al descobert s'ha realitzat una numeració correlativa d'aquests, denominats «*Fets Constructius*» (F.C.), que individualitza uns d'altres. Cada F.C. presenta una fitxa en la què s'indica: la seva ubicació en el context general de l'edifici, la seva ubicació en les plantes i seccions, la seva definició i la seva posició física respecte als altres F.C. S'han distingit sis tipus de F.C, dels quals quatre fan referència

a elements arquitectònics positius (**MR, UR, PT i EC**), i dos fan referència a elements arquitectònics negatius (**UT i OC**). Finalment es realitza una llista-resum de les mateixes que s'incorpora al final d'aquest estudi.

- **MR (Mur):** Són els murs, paraments, parets, tapials, reparacions de murs i rebliments o tapiats de portes, finestres o altres obertures.
- **UR (Unitat de Revestiment):** Són tots els revestiments utilitzats per a cobrir parets o les cares vistes d'un element constructiu (enguixats, arrebossats, aplacats, enlluïts, pintures, estucats, etc.)
- **PT (Porta):** Són les estructures, de fusta, maons, o altres materials, que marquen el pas entre uns espais, ja siguin interiors o exteriors.
- **EC (Element de Coberta):** S'inclouen en aquest apartat estructures de coberta tals com teulades, forjats, voltes, cúpules, etc. Aquests elements tenen la funció de delimitar els espais o estances definits pels murs.
- **UT (Unitat de Trencament):** Són totes les accions destructives degudes a accions antròpiques o naturals i s'ha de definir com la línia o superfície que limita la part del parament conservada de la trencada o arrasada.
- **OC (Obertura Constructiva):** Són les obertures realitzades o deixades en el moment de la construcció dels murs de l'edifici, tant si el travessen com si no ho fan. Serveixen per il·luminar, per facilitar la ventilació o la circulació, per suport d'altres elements, etc.

En relació al subsòl, el mètode de registre és molt similar a l'explicat per a l'estudi dels paraments, i també es basa en els sistemes proposats per E.C. Harris i per A. Carandini. Per al registre objectiu dels elements estratigràfics que han quedat al descobert s'ha realitzat una numeració correlativa d'aquests, denominats «*Unitats Estratigràfiques*» (U.E.), que individualitza uns d'altres. Cada U.E. presenta una fitxa en la què s'indica: la seva ubicació en el context general del jaciment, la seva ubicació en les plantes i seccions, la seva definició i la seva posició física respecte als altres U.E. Finalment es realitza una llista-resum de les mateixes que s'incorpora al final d'aquest estudi.

El material gràfic està format per alçats concrets i generals, seccions concretes i plantes generals que aporten una visió sincrònica i diacrònica de les fases del jaciment. Gràcies al material fotogràfic tenim constància visual dels treballs realitzats.

Finalment, la recerca de fonts documentals s'ha basat en dues línies d'actuació. Per una banda, la consulta directa de les fonts, és a dir, la lectura dels documents històrics que encara conserva la família propietària de Cal Ribot. Aquests corresponen a ventes, compres, transaccions i donacions que fa la família i es daten des del segle XVI fins al segle XIX. Per l'altra banda, la consulta dels documents referents a la família Ribot, ja publicats en diferents publicacions o reculls com són els *Cartularis i Diplomataris de les Valls d'Andorra* o els *Quaderns d'Estudis Andorrans*. Cal remarcar el recolzament ofert per la família propietària de l'immoble, així com l'ajuda de la documentalista Daniela Sirés, autora d'un estudi genealògic sobre les famílies de la Parròquia d'Escaldes-Engordany i coneixedora de les fonts documentals referents a la família Ribot.

5. TREBALLS REALITZATS I RESULTATS

Com ja s'ha explicat anteriorment, la intervenció ha estat formada per actuacions i metodologies diferents. És per això, que a l'igual que al punt anterior, es descriuen les feines realitzades durant la intervenció i els seus resultats, actuació per actuació.

5.1. Descripció de l'estat actual de l'immoble i reportatge fotogràfic

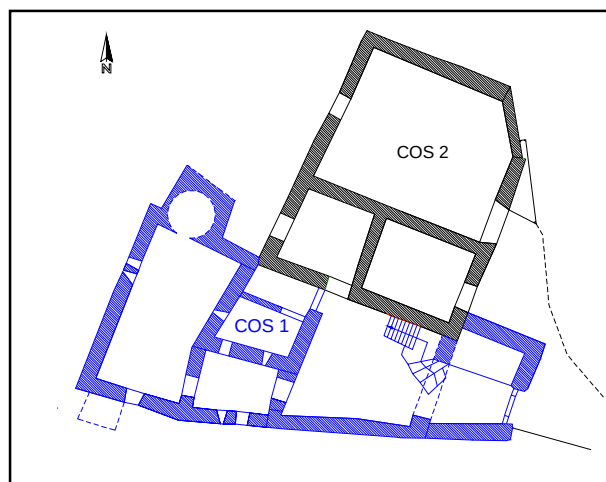
En aquest punt es descriu la situació en què es troben i la funció que tenien els diferents àmbits existents a Cal Ribot. La descripció s'inicia a l'exterior de l'edifici, explicant les seves característiques generals i es continua des de la planta baixa fins al cap de casa. Aquest apartat s'acompanya amb un reportatge fotogràfic.

L'objectiu central d'aquesta feina és deixar constància visual i escrita d'aquest edifici així com de la seva organització i decoració exterior i interior. El reportatge es presenta en format digital i consta de 34 exposicions. Està organitzat de forma que s'inicia a l'exterior, al carrer i amb vistes de la façana de l'edifici, i continua seguint un itinerari a través de les estances i plantes de l'immoble. Així primer es veuen les estances de la planta baixa i, a continuació, les de la primera planta. Per poder observar el reportatge, vegeu l'apèndix 2 on es proporciona el CD de lectura.

L'exterior

De forma general, s'observa una edificació en forma de "T", construïda totalment amb pedra i morter (en algunes fases), que està format per dos cossos diferenciats, tant per les característiques com per la funcionalitat:

- **Cos 1:** espai rectangular, d'uns 21 metres de llargada per 6 metres d'amplada mitjana, que presenta quatre crugies. Aquesta zona de Cal Ribot ha estat destinada bàsicament a dues funcions. Per una banda, a l'emmagatzematge de productes, és a dir, el rebost de la casa, conjuntament amb la producció d'aliments com el pa, i per l'altra banda, a la vivenda, és a dir, la casa pairal de la família Ribot. Aquest cos va tenir una organització basada en planta baixa, primera planta i cap de casa, i amb una distribució interna a cada alçada formada per un gran espai d'hàbitat o ús i petites habitacions annexes a les què s'hi accediria des de la gran sala citada anteriorment.
- **Cos 2:** espai rectangular, molt més regular que el cos 1, d'uns 12 metres de llargada per 9,5 metres d'amplada. Aquesta zona de Cal Ribot ha estat destinada tant a funcions d'emmagatzematge de productes agrícoles com a cort d'animals.

És a dir, la part de la casa destinada al treball i a la producció agrícola i ramadera de la família Ribot. L'organització es basa en planta baixa i primera planta amb subdivisions internes que comporten que a la planta baixa existeixin tres àmbits diferenciats, i a la primera planta dos.

Aquest conjunt presenta quatre façanes, totes elles diferents:

- **La façana principal** es troba orientada al sud, té una llargada de gairebé 21 metres i presenta tota una sèrie d'obertures, bàsicament finestres, que permeten l'entrada de la llum directe a l'interior de l'edifici. Tot i que actualment s'observa una façana més o menys alineada i regular, es poden observar tota una sèrie de relacions entre les estructures muràries que permeten realitzar una lectura històrica de l'edifici. D'aquesta forma semblaria que existiria un cos central, que seria la part més antiga de l'immoble, a la què posteriorment se li afegirien tota una sèrie fases constructives. No cal avançar més ja que l'evolució de l'edifici s'explicarà més endavant.
- **La façana oest**, tot i no trobar-se alineada, ja que està formada per diferents cossos, té una llargada de gairebé 22 metres. No presenta grans obertures, tan sols unes petites finestres o espitlleres situades al cos 1 i unes dues portes per donar accés al cos 2. Pel que fa als paraments, en ambdós cossos són regulars, fet que significa que no es realitzaren grans reformes i ampliacions per aquesta banda. Tot i això, cal remarcar que el cos 2 presenta una porta tapiada.
- **La façana nord** té una llargada de 7,3 metres. No té obertures i presenta un parament regular, menys a la part est, ja que quan s'obrí el carrer dels Hortalets del Ribot, la façana va ser retallada per tal d'acomodar-se al traçat del nou carrer. És per aquesta causa que la llargada de la façana no coincideix amb l'amplada del cos 2. Aquesta modificació també afectà part de la façana est. En aquest punt, l'edifici perd alçada, i això és conseqüència de l'elevació del terreny respecte la façana sud i oest.
- **La façana est** tampoc es troba alineada i no és regular, ja que es forma a partir de la unió dels dos cossos ja descrits. Té una llargada total de 15, 5 metres. La part corresponent al cos 2 presenta varies obertures de grans dimensions. A la planta baixa existeixen dues obertures amb funció de porta que connecten l'exterior amb dos dels tres àmbits que conformen aquest cos. A la primera planta, a la banda nord s'observa una gran obertura corresponent a un gaial, mentre que a la part sud s'observa una finestra reformada que dona llum a un dormitori de la primera planta. La part corresponent al cos 1 coincideix amb l'espai de la cuina

Vista de la façana sud

i la llar de foc. A la planta baixa apareix la porta d'accés a l'immoble, mentre que a la primera planta dues obertures donen llum a la cuina. Mitjançant les relacions muràries, es pot observar com l'ampliació del cos 1, corresponent a la cuina i la xemeneia, és posterior en el temps al cos 2. Es detecta com l'estructura de l'ampliació recolza sobre el parament del cos 2.

Vista de la façana est

L'interior

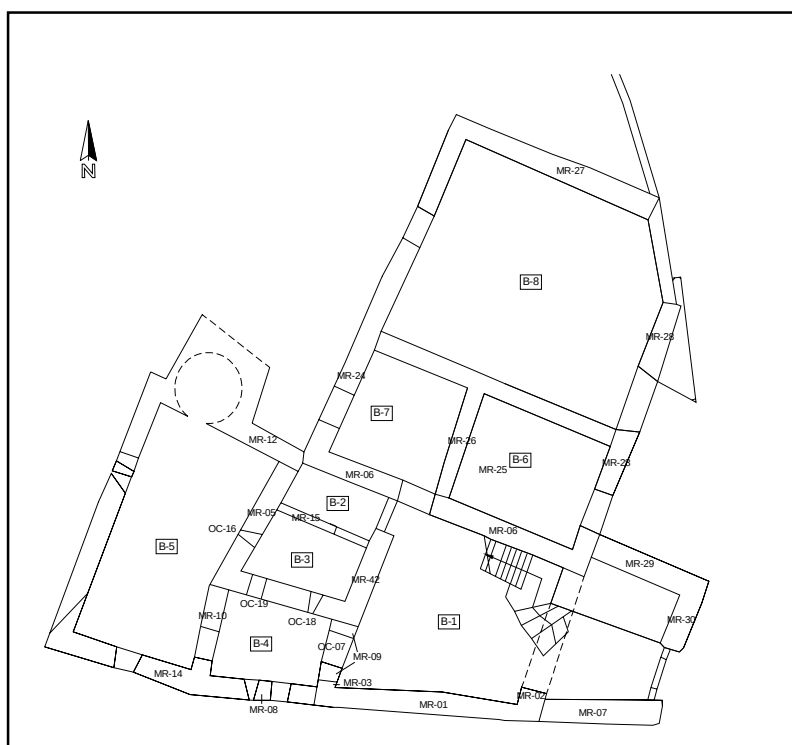
Com ja ha estat explicat al punt corresponent al mètode, cada àmbit es reconeix a partir d'una lletra i un número, per tal de facilitar la seva descripció i localització. Les diferents habitacions de la planta baixa es reconeix amb la lletra "B" i un número, per exemple: B1, B2 o B3. Les diferents estances de la primera planta es reconeixen a partir de la lletra "P" i un número, per exemple: P1, P2 o P3. A continuació, i amb l'ajuda de la planta que s'adjunta, es descriuran els diferents àmbits que formen Cal Ribot, així com la funcionalitat a què estaven dedicats.

Planta Baixa

Àmbit B1:

Espai situat al cos 1 que té unes mesures de 10 metres de llarg per 5 metres d'ample i que realment està format per la part central de l'edifici original més una ampliació que es va realitzar posteriorment. Aquest àmbit dona entrada a l'immoble pel carrer dels Hortalets del Ribot. Té una relació clara amb l'organització de l'immoble, ja que funciona com a distribuïdor. A la planta baixa connecta

amb d'altres habitacions, mentre que connecta amb la primera planta mitjançant l'escala. A part de ser una zona de pas, B1 també va ser destinat a l'emmagatzematge de matèries primes, per exemple, la farina. Finalment durant els últims anys, quan la família ja no vivia a Cal Ribot, aquest espai també va funcionar com a cort i com a

Vista del soler de la planta baixa

dar diferents productes.

Àmbit B3:

Petita habitació contigua a B2 de 6,6 m², situada al cos 1. És un espai dedicat a l'emmagatzematge de productes ramaders, tal i com ho demostra l'existència d'un penjador per a aquest tipus de productes. En el moment original de l'edifici aquesta habitació presentava una sèrie d'obertures cap a l'exterior, que permetien l'entrada de la llum i la ventilació. Eren espitlleres, no de caràcter defensiu, que en posteriors ampliacions de Cal Ribot van quedar tapiades i sense funció.

Àmbit B4:

Espai rectangular de 8,75 m² que separa el soler (B1) de l'ala situada a l'oest de l'edifici i dedicada a la producció, entre d'altres coses, de pa. Per tant, es tracta d'un espai de pas, un passadís. Una característica que cal remarcar és la presència d'una finestra i una espitllera al parament sud. Aquestes obertures substitueixen les finestres tapiades de l'espai B3. La construcció de l'àmbit B4 va significar que B3 ja no tingués una relació directa amb l'exterior.

Àmbit B5:

Espai rectangular que té una llargada de 7,5 metres per una amplada de 4 metres, és a dir, aproximadament 30 m². Aquest àmbit se situa a l'oest de l'immoble i es correspon amb una de les ampliacions del cos 1. La funció d'aquest espai es troba directament relacionada amb el forn que es conserva al parament nord, és a dir, amb la producció de pa i altres productes de característiques similars.

Vista de l'àmbit B5 amb el forn al fons

assegador de tabac (a l'igual que la resta de la casa).

Àmbit B2:

Petita habitació rectangular de 4,5 m² situada al cos 1. Es troba separada de l'àmbit B3 mitjançant un envà format per un entramat de fustes i tàpia d'argila, que subdivideix una estança més gran. Correspon a un espai d'emmagatzematge, sense una funció definida. En el seu parament oest s'hi observa la presència d'un armari de paret que servia per guar-

Les fonts orals consultades remarquen que dins aquest àmbit existien 2 forns. L'altre se situaria a la paret sud, però quan van eixamplar l'Avinguda del Pessebre, aquest desaparegué. Durant els últims anys en què va ser habitat l'immoble, l'àmbit B5 va tenir funcions de cort.

Àmbit B6:

Espai rectangular de 4,5 metres de llargada per 3,5 metres d'amplada, és a dir, 15,75 m². Es troba emplaçat al cos 2 i s'accedeix per una porta situada a l'est i que dóna a l'exterior. Aquest espai es destinava per a la cort, és a dir, per a la cria i explotació d'animals (boví i porcí bàsicament), que després servien per a l'alimentació de la família i per a la venda.

Àmbit B7:

Espai gairebé quadrangular de 12,25 m² que es troba emplaçat al cos 2 i al qual s'accedeix des del soler B1. Tant les fonts orals com els materials mobles presents indiquen que aquest àmbit era un celler. Conservava un banc corregut que era on es recolzaven les botes, així com les restes de varis recipients. Tot i que actualment només presenta l'obertura per a una porta que connecta amb B1, al parament oest es pot observar una porta tapiada que connectaria amb l'exterior. La presència d'aquest element podria indicar que en un moment original, la funció d'aquest espai podria haver estat una altra.

Vista de l'àmbit B7 amb botes de vi i un penjador d'embotits

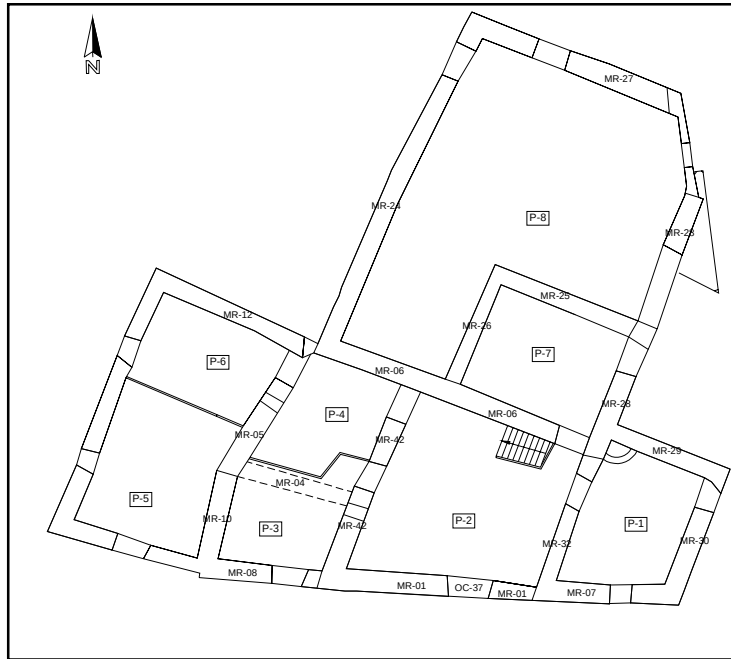
Àmbit B8:

Aquest espai, emplaçat al cos 2, és el més gran de la planta baixa, ja que té una superfície aproximada de 52 m² i és rectangular (6 m x 4,5 m). Presenta dues obertures corresponents a sendes portes que connecten amb l'exterior, una a la banda est i l'altra a l'oest. Tot i que originàriament la cantonada nord-est hauria de tenir un angle recte, actualment no és així, ja que l'obertura del carrer dels Hortalets del Ribot va causar una reforma en aquest punt, substituint-lo per un xamfrà. Sembla que aquest espai, a l'igual que en altres immobles amb les mateixes característiques, estaria destinat a la cort.

Primera Planta

Àmbit P1:

Espai rectangular situat al cos 1, que té una superfície aproximada de 16,65 m² (4,5 m x 3,7 m). Presenta tres obertures, dues són finestres i l'altra és una porta que connecta amb un espai distribuïdor i sala d'estar. Aquest espai presenta característiques interessants i que el diferencia de la resta. Correspon a la cuina de la casa i es documenten elements com la xemeneia, única per les seves característiques a Andorra, a excepció de l'aixecada a la Casa de la Vall, la llar de foc, un forn, una cuineta de carbó i una pica d'aigua formada per una llosa de pedra.

Àmbit P2:

Espai gairebé quadrangular d'uns 28,5 m² (5,7 m x 5 m), situat al cos 1. És l'estança de la casa destinada al menjador. A més d'aquesta funció, aquest àmbit també té una clara vocació distribuïdora, és a dir, és un espai central a partir del qual es connecta amb d'altres àmbits i s'organitza la vida dins la casa. Presenta cinc obertures, quatre menen a altres estances situades al voltant de P2 i una dona a l'exterior, en forma de finestra a la façana sud. A part, P2 es relaciona amb la planta baixa i amb el cap de casa mitjançant una escala de fusta que connecta les tres plantes.

Vista de la llar de foc i el forn a l'àmbit P1

Àmbit P3:

Espai quadrangular de, 10,5 m² situat al cos 1, i que es troba separat de P4 mitjançant un envà de fusta. Presenta dues obertures, una que connecta amb P2 per l'est i l'altra a l'exterior en forma de finestra a la façana sud de l'edifici. L'envà de fusta també té una petita obertura que servia per controlar el que passava a P4. Aquest espai era un dels dormitoris de la part habitada del conjunt de Cal Ribot.

Vista de l'àmbit P2 i part del seu mobiliari

Àmbit P4:

Espai molt similar a P3 amb gairebé les mateixes mesures. De fet, com ja s'ha explicat només els separa un envà de fusta. Presenta quatre obertures, dues portes que menen a altres espais interiors (P2 i P6), una finestra que dóna a l'àmbit P6, i una altra finestra que dóna a l'exterior mitjançant una petita finestra situada al nord-oest de l'habitació. P4 es correspondria també amb un dormitori.

Àmbit P5:

Espai rectangular situat a la part oest del cos 1, que té una superfície aproximada de 15,4 m² (3,7 m x 4,2 m). No es va poder documentar aquesta estança, ja que les condicions de conservació del sòl i el forjat no ho aconsellaven. S'arriba a aquesta habitació per una porta situada a l'envà de fusta que separa P5 de P6. Aquest àmbit presenta dues obertures cap a l'exterior en forma de finestra, una dóna a la façana sud, i l'altre a l'oest.

Àmbit P6:

Espai que es troba a l'oest del cos 1, de petites dimensions i rectangular, amb una superfície de 12,9 m² i que es troba separat de P5 mitjançant un envà de fusta, de la mateixa manera que ho estan P3 i P4. No presenta cap obertura a l'exterior i es connecta amb la resta de l'edifici mitjançant una porta que mena a P4. Correspon a una habitació sense una funcionalitat clara.

Àmbit P7:

Espai rectangular situat al cos 2 que té una superfície de 14,96 m² (4,4 m x 3,4 m). Correspon a un dormitori que tenia unes especificitats que el diferenciaven de la resta. Era l'única habitació que constava amb una latrina privada i que es trobava separada de la resta de l'estança mitjançant una porta de fusta. Aquest àmbit presentava dues obertures, una donava a l'espai distribuïdor P2 a través d'una porta, i l'altre era una finestra que menava a la façana est de l'edifici. Mitjançant una escala de fusta, es pot pujar cap al cap de casa que es troba justament sobre aquesta estança i té les mateixes mesures.

Vista de la porta i finestra de l'àmbit P4

Vista de l'àmbit P7. Al fons l'única latrina de la casa

Àmbit P8:

A l'igual que l'àmbit B8, aquest és l'espai més gran de la primera planta, ja que té una superfície d'uns 75 m². També pertany al cos 2. Part d'aquest espai també va ser retallat en el moment de l'obertura del carrer dels Hortalets del Ribot. P8 presenta quatre obertures, dues finestres que donen a l'exterior (a l'est i al nord), un gaial que mena a l'est i una porta que donava a l'exterior per la façana oest. Aquest espai corresponia al paller, tot i que durant els últims anys va estar destinat a assecador de tabac, com pràcticament la resta de la casa.

5.2. Estudi de paraments

L'objectiu de l'estudi de paraments, com ja ha estat explicat anteriorment, era obtenir una imatge relativa de l'immoble, les seves estructures i la seva evolució arquitectònica i cronològica. Per realitzar aquest estudi es van dur a terme un total de 21 cales. A continuació es presenta la descripció dels sondeigs i la seva interpretació.

PLANTA BAIXA.

Cala B1-I

Cala de petites dimensions realitzada a l'espai de l'entrada a l'immoble. Es distingeixen dos elements, els murs MR 2 i MR 7. **MR 2** corresponia a un mur bastit amb blocs de pedra irregular, lligats amb fang, amb una orientació sud-nord i amb una amplada de 80 cm. A partir del sondeig realitzat al subsòl i que ja serà descrit posteriorment, s'observà com MR 2 havia estat tallat per **UT 5**, fet que indicava que en un moment original corresponia a un mur de tancament de l'immoble. Altrament, s'observà com **MR 7** recolzava en MR 2, fet que indicava una relació de posterioritat. MR 7 corresponia a un mur format per blocs de pedra informes i petits, lligats amb morter de calç i sorra, amb una orientació est-oest i amb una amplada de 70 cm.

Vista de la cala B1-I. S'aprecia la relació entre MR 7 i MR 2

Interpretació

En aquesta cala es diferencien dos horitzons cronològics del cos 1. Els murs MR2 i MR 7 corresponen a fases arquitectòniques diferents de l'edifici, ja que el fet que MR 7 recolzi en MR 2 indica moments constructius diferents. L'horitzó més antic estaria representat per MR 2, el qual correspondria al mur de tancament per l'est de l'immoble. MR 7 indica una reforma que significà l'ampliació per l'est de l'edifici original. D'aquesta forma, i per tal d'establir un connexió interna entre la nova construcció i l'antiga, es va realitzar una obertura (UT 5), que va significar el trencament de MR 2.

Cala B1-II

Cala de petites dimensions efectuada a la part central de l'espai B1. Es distingeixen dos fets constructius, els murs **MR 1** i **MR 2**. Ambdós paraments presentaven les mateixes característiques constructives, és a dir, fets amb blocs de pedra informes lligats amb fang. MR 2 tenia una orientació sud-nord, mentre que MR 1 la presentava en direcció est-oest. Pel que fa als gruixos, MR 2 era 80 cm, mentre que MR 1 tenia entre 70 cm i 55 cm. S'observà que ambdós murs eren solidaris, és a dir, van ser construïts a la mateixa fase constructiva i es recolzaven mútuament.

Interpretació

En aquesta cala es documenta un sòl horitzó cronològic, ja que es registren els paraments que formarien part de les façanes est i sud de l'edifici original del cos 1.

Cala B1-III

Cala de petites dimensions duta a terme a la banda sud-oest de l'espai B1. Es van distingir tres fets constructius, els murs MR 1, MR 3 i MR 9. **MR 1**, ja ha estat explicat anteriorment, corresponia al parament de tancament pel sud de l'espai B1. Era format per blocs de pedra informes lligats amb fang, sense revestiment, tenia una amplada entre 55 cm i 70 cm i una llargada total de 5.95 m. **MR 3** presentava unes característiques similars a MR 1. Estava format per blocs de pedres informes lligades amb fang, presentava una llargada escassa de 60 cm, una amplada de 60 cm i una orientació sud-nord. S'observà que els murs MR 1 i MR 3 eren solidaris, és a dir, van ser construïts durant la mateixa fase constructiva i es recolzaven mútuament. Altrament es va documentar el mur **MR 9**, el qual era format per blocs de pedra informes, sense cap mena de disposició, lligats amb morter de calç i sorra i amb una orientació sud-nord. Presentava una llargada de 215 cm (amb una obertura central de 100 cm) i una amplada de 60 cm. MR 9 recolzava en MR 3, fet que indica una relació temporal de posterioritat.

Interpretació

Aquesta cala permet observar dos moments cronològics diferenciats dins del cos 1. Els paraments MR 1 i MR 3 són solidaris, és a dir coetanis, ja que van ser construïts al mateix moment. Formen part d'una unitat que es correspondria amb la fase original o més antiga del cos 1. MR 3 formaria part del mur de tancament per l'oest de dit cos, i possiblement seria el punt on se situaria l'accés cap a l'interior de l'immoble des de l'exterior.

La construcció de MR 9 es relaciona amb unes reformes sofertes pel cos 1 i que van significar la seva ampliació per la banda oest, és a dir, un segon horitzó cronològic. El bastiment d'aquest parament possiblement va implicar el tancament de l'accés que menava a l'exterior des de B1, a la vegada que es deixava una obertura que connectava l'espai central (B1), amb un nou passadís (B4). Aquesta nova fase, definida com ampliació per l'oest del cos 1 va comportar la creació de l'àmbit B4, que no existia, ja que aquest espai se situava a l'exterior del cos 1, és a dir, fora de l'immoble.

Cala B2-I

Vista de la cala B2-I. S'observen MR 5, MR 6, MR 11 i MR 15

Cala de 140 cm de llarg realitzada al parament oest de l'espai B2. El primer fet constructiu documentat fou **MR 5**, un mur format per blocs de pedra informes, lligats amb fang, que presentava una llargada de 10 cm (àmbit B2), una amplada de 70 cm i una orientació sud-nord. L'anàlisi del parament va permetre observar que aquest mur havia estat retallat per **UT 22** amb la finalitat de disposar d'un armari de paret, **UR 23**. Aquest armari mesurava uns 95 cm d'amplada i reblia l'espai deixat pel retall UT 22. Recolzant sobre MR 5, MR 6 i reblint UR 23, es va registrar el

parament **MR 11**, el qual, era format per blocs de pedra petits i informes, lligats amb morter i fang, amb una llargada per la banda de B2 de 35 cm (la seva llargada total era de 60 cm), una amplada de 70 cm i amb una orientació sud-nord. Finalment es va documentar el parament **MR 6**, que formava part del cos 2 de l'edifici i tancava pel nord l'àmbit B2. MR 6 presentava una llargada de 330 cm (espai B2), una amplada de 60 cm i tenia una orientació est-oest.

Interpretació

Aquesta cala permet registrar tres horitzons cronològics diferenciats. La primera fase arquitectònica quedaria definida pel mur MR 6, que forma part del cos 2. Els paraments amb orientació sud-nord del cos 1 recolzen sempre en MR 6, fet que indica que el cos 2 ja estava aixecat quan es va construir la zona d'hàbitat de l'immoble, és a dir, el cos 1.

La següent fase arquitectònica es correspondria amb la presència del mur MR 5. Aquest parament presenta les mateixes característiques que MR 1, MR 2, MR 3 i, és solidari amb MR 4 (que a la vegada és solidari amb MR 46), fet que indica que forma part d'un mateix conjunt, el qual descriu la primera fase constructiva del cos 1.

Finalment, es va documentar una tercera fase arquitectònica que estaria definida pel trencament UT 22, l'armari de paret UR 23 i el mur MR 11. Aquests fets constructius possiblement es relacionen amb les modificacions sofertes pel cos 1 i que van significar la seva ampliació cap a l'oest. Aquestes modificacions en els paraments també tenen el seu reflex a l'espai B5, sobretot a la cantonada nord-est.

Cala B3-I

Cala de 240 cm de llarg realitzada al parament oest de l'àmbit B3. El primer fet constructiu documentat fou **MR 5**, un mur format per blocs de pedra informes lligats amb fang, que presentava una llargada de 240 cm (àmbit B3), una amplada de 70 cm i una orientació sud-nord. Situada a uns 90 cm de MR 15 i a una alçada de 90 cm respecte el paviment, es va documentar l'obertura constructiva **OC 16**, que tenia una relació de solidaritat respecte MR 5. OC 16 corresponia a una finestra en forma d'espitllera que per la part interna mesurava uns 40 cm de llargada per 40 cm d'amplada, i s'estrenyia fins a tenir uns 20 cm de llum a l'àmbit B5. Aquests tipus de finestres no tenien una funció defensiva de caràcter militar, sinó més aviat estaven destinades a permetre l'entrada de llum des de l'exterior i, a la vegada, a protegir els productes emmagatzemats a l'interior de l'edifici. La finestra es trobava tapiada per un conjunt format per pedres i argamassa, **MR 17**. La presència d'aquest tapiat indica que OC 16 menava a l'exterior de l'immoble, però que, posteriorment, amb l'ampliació del cos 1 per l'oest, l'exterior es convertiria en l'àmbit B5, fet que inhabilitaria la finestra per a les seves funcions. Finalment, també es va documentar **MR 15**, un envà que delimitava pel nord l'àmbit B3 i que el separava de l'espai B2. Presentava una llargada de 200 cm i una amplada de 30 cm i, corresponia a un mur de tàpia, format per blocs compactes de terres argiloses delimitats per postades de fusta, que recolzava sobre MR 5.

Interpretació

Aquesta cala permet registrar tres horitzons cronològics diferenciats. La primera fase arquitectònica quedaria definida pel MR 5. Com ja s'ha explicat anteriorment, aquest parament presenta les mateixes característiques constructives que MR 1, MR 2 i MR 3, a més de ser solidari amb MR 4 (a la vegada ho és amb MR 42). Aquesta situació implica que MR 4 formaria part d'un mateix conjunt de paraments que descriu la primera fase arquitectònica del cos 1. MR 5 correspondria a la façana oest del cos 1 durant el primer horitzó cronològic d'aquest.

El segon moment constructiu estaria representat pel tapiat de la finestra OC 16. Aquesta obertura menava a l'exterior de l'edifici i permetia l'entrada de llum. La seva inutilització s'associa a l'ampliació soferta pel cos 1 en la seva banda oest. El què abans era exterior, durant el segon horitzó cronològic del cos 1 passa a ser interior, fet que inhabilita a OC 16 per a la seva funció.

Finalment, un tercer horitzó cronològic quedaria definit per la presència de l'envà MR 15. Representa una petita modificació puntual que es va realitzar a l'interior del cos 1 en un moment indeterminat, però posterior a la fase I, i que significava la conversió d'un determinat espai, en dos.

Cala B3-II

Cala de 351 cm efectuada al parament sud de l'espai B3. El primer element constructiu documentat fou **MR 4**, un mur format per blocs de pedra informes lligats

amb fang, amb una llargada de 350 cm (àmbit B3), una amplada de 70 cm i una orientació est-oest. Es va documentar la solidaritat de MR 4 amb els altres paraments que formen B3, MR 5 i MR 42. Altrament també es va registrar la presència de dues obertures constructives també solidàries amb MR 4, **OC 18 i OC 19**. OC 18 corresponia a una obertura en forma d'espitllera, situada a 74 cm de MR 42 i a 120 cm del paviment, que a l'interior de l'àmbit B3 tenia una llum de 50 cm i a l'exterior una obertura d'uns 30 cm. OC 18 es trobava tapiada per un conjunt de pedres i morter, **MR 20**. En relació a OC 19, corresponia a una obertura rectangular situada a 47 cm de MR 5 i a 180 cm del paviment, que tenia una llum de 40 cm i també es trobava tapiada, en aquest cas per un conjunt de pedres i morter, **MR 21**.

Vista de la cala B3-II. S'observen MR 4 i OC 18

Interpretació

L'actuació en aquesta cala ha permès diferenciar dos horitzons cronològics dins el cos 1. La primera fase arquitectònica estaria definida pel mur MR 4, les seves relacions amb MR 5 i MR 42 i les dues obertures constructives, OC 18 i OC 19. Ambdues finestres menaven a l'exterior (actualment àmbit B4) durant aquest primer horitzó cronològic, i d'aquesta forma entrava llum a l'interior de l'espai B3.

Amb l'ampliació de la banda de ponent del cos 1, alguns espais que abans se situaven a l'exterior de l'immoble passaren a situar-se a l'interior, aquest és el cas de B4. D'aquesta forma, les finestres que permetien entrar la claror dins B3 van perdre tota la seva funcionalitat, i per aquesta raó van ser tapiades i substituïdes per unes altres situades al parament sud de l'àmbit B4.

Cala B4-I

Cala de 215 cm localitzada al parament est de l'espai B4. Conjuntament es va realitzar un sondeig al subsòl (S2) que va permetre completar la informació extreta a la cala B4-I. El primer fet constructiu documentat va ser **MR 3**, que presentava unes característiques similars a MR 4, MR 5, MR 42 i era solidari amb MR 1 i se li recolzava MR 9. Estava format per blocs de pedres informes lligades amb fang, presentava una llargada escassa de 60 cm, una amplada de 60 cm i una orientació sud-nord. MR 3 recolzava en **MR 47**, un mur format per blocs de pedra informes lligats amb fang, que tenia una llargada de 215 cm, una amplada de 70 cm i una orientació sud-nord. MR 47 corresponia a la fonamentació de MR 3, així com de MR 9 i, a més, permetia, a forma de riosta, connectar MR 3 amb MR 4.

Altrament es va documentar el mur **MR 9**, que estava format per blocs de pedra informes, sense cap mena de disposició, lligats amb morter de calç i sorra i amb una orientació sud-nord. Presentava una llargada de 215 cm i una amplada de 60 cm. MR 9 recolzava en MR 3, MR 47 i MR 4, fet que indicava una relació temporal de posterioritat en relació a aquests fets constructius. MR 9 constava d'una porta, **OC 7**, que mesura 180 cm d'alçada per 94 cm d'amplada i que era solidària amb MR 9.

Interpretació

Aquesta cala permet observar dos moments cronològics del cos 1 ben diferenciats. Per una banda es documenta la primera fase arquitectònica, la qual estaria definida pels murs MR 3, MR 4 i MR 47. Aquests fets constructius presenten característiques similars i delimitarien l'interior del cos 1 de l'exterior per la banda sud-oest. Possiblement en aquest punt, a l'espai entre MR 3 i MR 4, se situaria l'accés a l'interior de l'immoble.

Vista de la cala B4-I. S'observen els fets constructius MR 3, MR 4, OC 7, MR 9 i MR 47

La segona fase es relacionaria amb les reformes que comportarien l'ampliació del cos 1 cap a l'oest. En aquest moment es guanyen àmbits interns tancant espais externs a l'edifici. L'espai B4 és fruit d'aquestes modificacions. La presència de MR 9 indica l'eliminació de la connexió amb l'exterior, i comporta la presència d'una porta més petita que l'anterior que simplement actua com a zona de pas entre dos espais interiors, el B1 i el B4.

Cala B4-II

Cala de 272 cm efectuada al parament oest de l'espai B4. Els primers elements documentats foren els murs MR 8 i MR 10, els quals presentaven característiques similars i eren solidaris. **MR 8** estava format per blocs de pedra informes lligats amb morter de calç i sorra, tenia una amplada de gairebé 65 cm i una orientació est-oest. **MR 10** també estava format per blocs de pedra informes i sense cap mena de disposició, tenia una llargada de 272 cm, una amplada de 60 cm i recolzava sobre MR 4, fet que indicava una relació de posterioritat respecte aquest mur. MR 10 presentava una porta OC 11, amb les mateixes característiques que l'obertura OC 7 (documentada a la cala B4-I).

Interpretació

Aquesta cala permet la documentació d'un sòl horitzó cronològic corresponent a la segona fase constructiva del cos 1. Es descriu a partir de les relacions físiques entre

MR 8 i MR 10, que són solidaris, i a partir de la relació de posterioritat de MR 8 respecte MR 4. L'ampliació per la banda oest va significar la creació de dos nous espais a la planta baixa del cos 1, els àmbits B4 i B5. MR 8 és el mur que tanca pel sud l'espai B4, mentre que MR10 i OC 7 representen la divisió d'aquests nous espais i l'espai de connexió.

Vista de la cala B5-I. A la part central de la imatge s'observa com MR 10 recolza en MR 5

Cala B5-I

Cala situada al parament est de l'àmbit B5. Es documenten dos fets constructius, els murs MR 5 i MR 10. El parament **MR 5** estava format per blocs de pedra informes, lligats amb fang, tenia una llargada d'aproximadament 380 cm (àmbit B5), una amplada de 70 cm i una orientació sud-nord. MR 5 era solidari amb MR 4 i que se li recolzava el mur MR 10. El parament **MR 10** estava format, com ja ha estat explicat anteriorment, per blocs de pedra informes i sense cap mena de disposició, tenia una llargada de 272 cm, una amplada de 60 cm i recolzava sobre MR 4 i MR 5, element que indicava una relació de posterioritat respecte aquests dos murs.

Interpretació

A partir de l'observació dels paraments en aquest punt es documenta la presència de dues etapes cronològiques diferenciades. La primera fase arquitectònica estaria definida pel mur MR 5, que forma un conjunt tancat amb els paraments MR 4, MR 42, MR 3, MR 2 i MR 1.

Com ja ha estat explicat anteriorment, la segona fase constructiva del cos 1 es descriu a partir de la seva ampliació cap a l'oest. Aquest fet va significar l'aparició de nous espais interns en aquest cos. Els àmbits B4 i B5 són el reflex d'aquesta nova situació.

Cala B5-II

Cala situada a la cantonada nord-est de l'espai B5. Es documenten tres fets constructius que indiquen, com a mínim, dos horitzons cronològics. El primer element registrat fou **MR 5**, que estava format per blocs de pedra informes, lligats amb fang, tenia una llargada d'aproximadament 380 cm, una amplada de 70 cm i una orientació sud-nord. Recolzant-se sobre MR 5 apareixia **MR 11**, que corresponia a un parament format per blocs de pedra informes lligats amb morter de calç i sorra, tenia una

llargada de 60 cm, una amplada de 70 cm i una orientació sud-nord. MR 11 recolzava a la vegada en MR 5 i en MR 6 i se li recolzava MR 12. Finalment es va documentar **MR 12**, que corresponia al parament nord de l'àmbit B5. Estava format per blocs de pedra informes, lligats amb morter de calç i sorra, i tenia una llargada de 425 cm, una amplada de 65 cm i una orientació est-oest. Recolzava en MR 11, relació que estableix una posterioritat constructiva respecte aquest mur.

Interpretació

Aquesta cala permet observar, com a mínim, dues fases arquitectòniques corresponents al cos 1. El primer horitzó cronològic es definiria a partir de la presència de MR 5. Aquest mur forma part del conjunt de fets constructius que conformen el cos 1 a la seva primera fase.

Posteriorment, es documenta una segona fase arquitectònica que es trobaria definida per MR 11. La presència d'aquest mur indica la realització d'una reforma, de la qual es desconeix el seu abast, però que possiblement està relacionada amb l'obertura d'un armari de paret a l'àmbit B2, el retall UT 22. L'obertura d'UT 22 va significar el trencament de MR 5, fet que va obligar a construir MR 11 per tal de tancar l'immoble per la banda oest.

Finalment es documenta un tercer moment constructiu que correspondria a l'ampliació soferta pel cos 1 cap a l'oest. La representació d'aquesta fase és el mur MR 12, el qual tanca pel nord l'espai B5 i té una relació de posterioritat respecte MR 11.

Cala B5-III

Cala de reduïdes dimensions efectuada a la cantonada sud-est de l'àmbit B5. Es van documentar dos fets constructius que eren solidaris entre ells i presentaven gairebé les mateixes característiques arquitectòniques, **MR 10 i MR 14**. Eren murs formats per blocs de pedra informe lligats amb morter de calç i sorra. Per una banda, MR 10 tenia una llargada de 272 cm, una amplada de 60 cm i una orientació sud-nord, i MR 14 presentava una llargada de 400 cm, una amplada de 60 cm i una orientació est-oest. Com ja s'ha explicat, eren solidaris, fet que indica que van ser bastits en el mateix moment.

Interpretació

Els fets constructius registrats permeten documentar un dels horitzons cronològics existents al cos 1. Aquell que correspon a l'ampliació d'aquest cos per la banda oest. MR 10 és el mur que delimita els nous espais B4 i B5, i que a més recolza en MR 5, mur que formaria part de la primera fase del cos 1. Mentre, MR 14 correspon al parament sud de l'espai B5. La seva unió permet tancar aquest àmbit pel sud.

Cala B7-I

Cala situada al parament oest de l'espai B7 de 347 cm de llargada. El primer fet

constructiu documentat fou **MR 24**, que corresponia a un parament de 347 cm de llarg, amb una amplada de 75 cm i format per blocs de pedra informes lligats amb terra. MR 24 presentava una obertura constructiva, **OC 26**, corresponent a una porta de 160 cm d'alçada i 114 m d'amplada que menava a l'exterior. En una segona fase OC 26 va ser tapiada amb pedres i morter (MR 27), és a dir, deixava de connectar l'interior del cos 2 amb l'exterior. Tot i així, es va deixar una obertura de 40 cm de llarg per 40 cm d'ample en forma de finestra, OC 44. Posteriorment, en un moment que ara per ara es desconeix, aquesta finestra també va ser tapiada per MR 45, un conjunt format per blocs de pedra informe i morter.

Altrament es va documentar el mur **MR 6**, que corresponia al parament sud de l'àmbit B7. MR 6 estava format per blocs de pedra informes lligats amb terra, presentava una llargada de 330 cm (espai B7), una amplada de 60 cm i tenia una orientació est-oest. La seva relació física amb MR 24 era de solidaritat, és a dir, eren murs construïts en el mateix moment i formaven part de l'estructura original del cos 2.

Vista de la cala B7-I. S'observen els fets constructius MR 24 i OC 26

Finalment, també es va documentar el mur **MR 25**, que corresponia al tancament pel nord de l'espai B7. MR 25 estava format per blocs de pedra informes lligats amb terra, tenia una llargada de 320 cm (àmbit B7), una amplada de 60 cm i presentava una orientació est-oest. Pel que fa a les relacions amb la resta de murs, recolzava en MR 24 i se li recolzava MR 26. És a dir, constructivament MR 25 era posterior a MR 24, però anterior a MR 26. Tot i que MR 25 era posterior a MR 24 i MR 26, sembla que formaven part de la mateixa fase constructiva, ja que tant MR 25 com MR 26 servien per separar un espai d'emmagatzematge de productes d'uns espais destinats a la cort.

Interpretació

L'anàlisi dels paraments de l'àmbit B7 permet diferenciar dos importants horitzons cronològics per al cos 2. La primera fase arquitectònica, la més antiga i que formaria part de l'estructura original d'aquest cos, estaria definida pels paraments MR 6, MR 24, MR 25 i MR 26. Probablement durant la fase original aquest espai tindria una funció diferent a l'actual.

El segon horitzó cronològic es documenta a partir de l'anul·lació de la porta que menava a l'exterior, OC 26. Aquest tancament significà un canvi en la distribució i organització interna del cos 2. En aquest moment no fou necessària la connexió directa amb l'exterior de l'àmbit B7, tot i que es deixà una finestra oberta, i l'accés principal esdevingué per l'àmbit B1.

Cala B8-I

Cala efectuada a la cantonada sud-est de l'àmbit B8. S'observen dos fets constructius diferenciats. Per una banda **MR 28**, corresponent al tancament per l'est de l'àmbit B8 i de tot el cos 2. Estava format per blocs de pedra informes lligats amb terra, presentava una llargada de 410 cm (àmbit B8), una amplada de 70 cm i una orientació sud-nord. Per l'altra banda també es va documentar **MR 25**, que corresponia al tancament pel sud de l'àmbit B8, tenia una llargada de 440 cm (àmbit B8), una amplada de 60 cm i una orientació est-oest. Pel què fa a les relacions físiques, a l'igual que passava al parament oest del cos 2 (MR 24), en aquest cas, MR 25 també recolzava sobre MR 28.

Interpretació

Aquesta cala, conjuntament amb la informació extreta de la cala B7-I, permet entendre el funcionament del cos 2. Aquesta cala presenta dos fets constructius que formen part de l'estructura original d'aquest cos, tot i que constructivament, MR 25 sigui posterior a MR 28. D'aquesta forma sembla que el cos 2, en el seu moment original, ja tindria aproximadament la forma que conserva actualment, i estaria format pels murs MR 6, MR 24, MR 25, MR 26, MR 27 i MR 28. Així, presentaria un espai rectangular de 1190 cm de llargada per 1000 cm d'amplada, amb tres subdivisions a la planta baixa i dues a la primera planta, i que bàsicament estaria destinat a l'emmagatzematge de productes agrícoles o derivats, i a la ramaderia.

Per finalitzar cal remarcar que l'anàlisi dels paraments indica que constructivament el cos 2 és anterior al cos 1. El cos 2 és unitari, tant en la forma com en la tipologia dels murs que el formen. Presenta una estructura rectangular totalment tancada per totes bandes, amb uns murs que són solidaris entre ells i de característiques similars. Pel que fa al cos 1, s'adverteix que tots els paraments que el formen i que tenen una orientació sud-nord, recolzen sobre l'estructura del cos 2. Aquest fet indica posterioritat en la seva construcció respecte els murs que conformen el segon cos.

PRIMERA PLANTA

Cala P1-I

Cala realitzada a la cantonada nord-oest de l'àmbit P1. Els primers elements constructius documentats foren **MR 6** i **MR 28**, els quals presentaven unes característiques arquitectòniques similars i eren solidaris entre ells, és a dir, es van construir en el mateix moment. De fet, la cala es va realitzar en el punt de connexió d'aquests dos paraments que formen, conjuntament amb MR 24 i MR 27 l'estructura del cos 2 de Cal Ribot. Altrament, també es van registrar dos paraments més, **MR 29** i **MR 32**, pertanyents a l'ampliació per l'est del cos 1. MR 29 corresponia al mur de tancament pel nord de l'espai P1, estava format per blocs de pedra informes lligats amb morter de calç i sorra, tenia una llargada de 384 cm, una amplada de 50 cm i una orientació est-oest. Pel què fa a les relacions físiques amb altres elements arquitectònics,

MR 29 recolzava en MR 28, fet que indica posterioritat. Altrament, MR 32 corresponia al mur de tancament oest de l'espai P1, estava format per blocs de pedra informes lligats amb morter de calç i sorra, tenia una llargada de 445 cm, una amplada de 50 cm i una orientació sud-nord. Recolzava en MR 6, fet que indicava posterioritat en la construcció respecte aquest mur.

Interpretació

Aquesta cala ha permès registrar dos horitzons cronològics en els dos cossos que conformen Cal Ribot. La primera fase arquitectònica fa referència a la construcció del cos 2, ja que els paraments MR 6 i MR 28 formen part de l'estructura original.

Vista de la cala P1-I. S'observa com els fets constructius MR 29 i MR 32 recolzen en MR 28

També apareixen els murs corresponents a una ampliació per l'est del cos 1. Aquests paraments recolzen sobre l'estructura del cos 2, fet que indica que van ser construïts posteriorment. Com ja s'ha explicat, el cos 1 durant la seva primera fase estava definit pels murs MR 1, MR 2, MR 3, MR4, MR 5. L'ampliació del cos 1 per l'est va significar l'eliminació de MR 2 que es trobava tant a la planta baixa com la primera planta, i l'obertura d'un nou espai (P1), corresponent a una nova cuina. A la planta baixa MR 2 no va ser substituït, mentre que a la primera planta ho va ser per MR 32. Així, el conjunt format pels murs MR 29, MR 30, MR 7 i MR 32 conformen aquesta ampliació, que es podria situar en el mateix moment que la soferta a la banda oest de l'edifici.

Cala P2-I

Cala realitzada en el mur de tancament sud de l'espai P2, és a dir, a l'interior de la façana principal de Cal Ribot. L'element constructiu més important és el parament **MR 1**, que també es documenta a l'àmbit B1. MR 1 estava format per blocs de pedra informes lligats amb terra, tenia una llargada de 605 cm, una amplada d'entre 60 i 70 cm i una orientació est-oest. Corresponia al mur original de la façana sud del cos 1. MR 1 presentava diverses obertures amb les quals tenia diferents relacions físiques. La primera obertura documentada fou **OC 33**, que era solidària amb MR 1, tenia una amplada de 110 cm, una alçada de 94 cm i estava delimitada per petites dovelles de pedra. Aquesta obertura va ser interpretada com una llar de foc. OC 33 es trobava tapiada pel mur format per blocs de pedres informes i lligats amb terra, **MR 34**.

A continuació, molt a prop d'OC 33 es va documentar **UT 35**, un trencament que talla MR 1, de forma quadrangular i que mesurava 50 cm x 55 cm. UT 35 va ser interpretat com un petit armari de paret. Existeixen diversos exemples a la casa. A

l'esquerra de la UT 35 s'hi trobava una gran finestra que menava a l'exterior, **OC 36**, que era solidària amb la construcció de MR 1. OC 36 tenia una alçada de 203 cm i una amplada de 140 cm, i presentava un petit balconet, sense espai a l'exterior.

Vista de la sala P2-I. S'observen els fets constructius MR 1, OC 33, MR 34, UT 35 i OC 36

Finalment, a 65 cm d'OC 36 es trobava una altra obertura, **OC 37**, que era solidària amb el parament MR 1. Era de forma quadrangular, mesurava 33 cm per 37 m i no menava a l'exterior, tot i que presentava una obertura a la part superior en forma de xemeneia. OC 37 va ser interpretada com un petit espai per a la disposició de teies o torxes, que tenia una xemeneia per la què sortia el fum a l'exterior.

Interpretació

Aquesta sala permet observar dos moments cronològics diferenciats. Per una banda es registra una primera fase arquitectònica que estaria definida pel mur MR 1, la llar de foc OC 33, la finestra OC 36 i l'espai per teies o torxes OC 37. En aquesta primera fase de Cal Ribot, l'immoble a la primera planta estaria format per MR 1, MR 2 (substituït per MR 32), MR 4, MR 5, MR 6 i MR 42. La zona d'hàbitat en aquest primer moment constaria d'un espai central, el soler (àmbit P2), que és on s'efectuava la major part de la vida quotidiana, i que funcionava com a sala d'estar (amb connexions amb la resta d'estances) i cuina. OC 33 correspon a una llar de foc que a més d'escalfar la casa, també era on es preparava el menjar. La cuina, en aquest tipus de vivendes és un espai bàsic que facilitava l'agrupament familiar. Aquest espai també tenia una finestra que menava a l'exterior, i per la qual entrava la llum que durant el dia il·luminava aquesta part de la casa. Finalment, en aquesta fase també existia una petita obertura, OC 37, per dipositar una teia o torxa que donava llum a l'interior de l'àmbit P1 quan marxava el sol.

La segona fase cronològica quedaria definida, possiblement, pel tapiat de la llar de foc OC 33. Aquest moment podria coincidir amb l'ampliació cap a l'est i l'oest del cos 1. A l'oest s'obrien més estances o habitacions, mentre que a l'est, es construïria un nou espai, quadrangular i gran, totalment dedicat a la cuina. En aquest moment es realitzaria una nova llar de foc a la casa, que aniria acompanyada d'una xemeneia d'estil piramidal, rèplica de la sortida de fums de la Casa de la Vall. Aquesta segona fase podria coincidir amb un moment de creixement econòmic i demogràfic de la família Ribot.

Cala P2-II

Cala de petites dimensions efectuada a la cantonada nord-oest de l'espai P2. Es van documentar dos fets constructius que representen els dos cossos que formen Cal Ribot. Per una banda es va registrar el parament **MR 42**, que ja havia estat localitzat a la planta baixa. Estava format per blocs de pedra informes lligats amb fang, presentava, en aquest àmbit, una llargada de 606 cm, una amplada de 67 cm i una orientació sud-nord. Per l'altra banda es va documentar **MR 6**, ja registrat en altres cales i també a la planta baixa. Estava format per blocs de pedra informes lligats amb morter de calç i sorra, tenia una llargada (en aquest àmbit) de 550 cm, una amplada de 60 cm i una orientació est-oest. MR 42 recolzava en MR 6, per tant, constructivament era posterior. Aquest fet confirma que el cos 2 és anterior al cos 1.

Interpretació

Aquesta cala permet establir les relacions físiques entre els dos cossos de Cal Ribot, ja que aquests es troben representats pels murs MR 42 i MR 6. L'estudi d'aquest punt de la casa demostra que el mur MR 6, que pertany al cos 2, es va construir abans que el mur MR 42, pertanyent al cos 1. Aquest fet confirma que el cos 1 és anterior al cos 2.

Cala P3-I

Cala de petites dimensions efectuada a la cantonada sud-est de l'àmbit P3. Es van documentar dos fets constructius pertanyents a dues fases cronològiques del cos 1. Per una banda **MR 42**, que ja ha estat descrit anteriorment. Per l'altra **MR 8**, que corresponia al mur de tancament pel sud de l'espai P3, estava format per blocs de pedra informe lligats amb morter de calç i sorra, tenia una llargada de 330 cm, una amplada de 60 cm i una orientació est-oest. Es va documentar que MR 8 recolzava en MR 42, fet que reflecteix una relació de posterioritat.

Interpretació

Aquesta cala permet observar l'ampliació del cos 1 cap a l'oest a la primera planta, ja que es documenten dues fases arquitectòniques. La primera fase, corresponent amb l'edifici original, estaria representada pel parament MR 42, el qual, formaria un conjunt amb MR 1, MR 2 (substituint per MR 32), MR 4, MR 5 i MR 6. La segona fase, associada a l'ampliació per l'oest del cos 1, es definiria amb el parament MR 8, que conjuntament amb d'altres paraments, forma l'àmbit P3, que a la primera fase no existia, era l'exterior.

Cala P3-II

Cala de petites dimensions efectuada gairebé a la cantonada nord-oest de l'àmbit P3. Es van documentar dos fets constructius, corresponents a dues fases arquitectòniques del cos 1. Per una banda **MR 5**, un mur ja localitzat a la planta baixa. Aquest parament

estava format per blocs de pedra lligats amb fang, tenia una llargada (en aquest àmbit) de 70 cm, una amplada de 70 cm i una orientació sud-nord. Per l'altra **MR 10**, també documentat a la planta baixa, que a l'igual que MR 5 tanca per l'oest l'habitació P3. Aquest parament estava format per blocs de pedra informes lligats amb morter de calç i sorra, tenia una llargada de 270 cm, una amplada de 70 cm i una orientació sud-nord. MR 10 recolzava en MR 5, fet que demostra l'existència d'una relació de posterioritat de MR 10 vers MR 5.

Vista de la cala P3-II. S'observa com MR 10 recolza en MR 5

Interpretació

Aquesta cala també permet observar l'ampliació del cos 1 cap a l'oest a la primera planta, ja que es documenten dues fases arquitectòniques. El primer horitzó cronològic, corresponent a l'edifici original, estaria representat pel mur MR 5, el qual tancaria per l'oest aquest primer conjunt de Cal Ribot. El segon horitzó cronològic, corresponent a l'ampliació del cos 1 cap a l'oest, es definiria amb el parament MR 10. Aquest mur, a la planta baixa tanca per l'oest un àmbit que no existia a la primera fase, el B4. A la primera planta passa el mateix. L'àmbit P3 no va existir durant la primera fase cronològica, MR 10, conjuntament amb MR 8 van crear aquest espai, ajudant a augmentar el nombre d'habitacions de Cal Ribot.

Cala P4-1

Cala realitzada a la cantonada nord-oest de l'àmbit P4, situat al cos 1, que ha permès documentar tres elements constructius corresponents a fases arquitectòniques i cossos diferents. El primer fet constructiu registrat fou el mur **MR 5**, que ja ha estat explicat anteriorment. En aquest espai tenia una llargada de 260 cm i presentava un trencament en forma de porta, **UT 39**. Aquest accés permetia la connexió de l'àmbit P4 amb l'habitació P6. Tenia una amplada de 95 cm i una alçada de 173 cm. La presència d'aquest trencament impossibilitava documentar la relació física entre MR 5 i MR 6. Malgrat això, cal preveure que s'hi recolzés, per tant MR 5, constructivament, seria posterior. El segon fet constructiu documentat fou el parament **MR 6**, que tancava pel nord aquest espai. Aquesta estructura, que ja ha esta explicada

Vista de la cala P4-I. S'observa el trencament de Mr 5 i el recolzament de MR 12 en MR 6

anteriorment, forma part del cos 2 i en aquest àmbit presentava una llargada de 295 cm. Finalment, el tercer fet constructiu fou el mur **MR 12**, el qual també ja ha estat explicat, i que en aquest cas recolzava en MR 6, fet que demostra la seva posterioritat.

Interpretació

Aquesta cala permet observar tres horitzons cronològics diferents i les seves relacions. La primera fase constructiva correspondria al mur MR 6, el qual forma part del cos 2. Es torna a confirmar en aquesta cala que aquest cos és el primer en construir-se. Per tant, sembla que en els seus orígens Cal Ribot havia estat una edificació destinada a la producció ramadera i l'emmagatzematge agrícola. Tot i això, es desconeix la diferència de temps entre la construcció del cos 2 i la primera fase arquitectònica del cos 1. És possible que el bastiment del cos 1 fos immediatament posterior al del cos 2.

El segon horitzó cronològic estaria relacionat amb el cos 1 i es defineix a partir de la presència del mur MR 5. Aquest parament tancaria per l'oest el cos 1 en la seva primera fase, i estaria relacionat amb els paraments MR1, MR 2 (eliminat a la planta baixa i substituït per MR 32 a la primera planta), MR 4, MR 5 i MR 42.

El tercer horitzó cronològic registrat en aquesta cala correspon a la segona fase constructiva del cos 1, és a dir, la seva ampliació cap a l'oest. Es defineix a partir de la presència del mur MR 12, el qual tanca pel nord els espais B5 i P6, i formaria part del conjunt descrit pels paraments MR 3, MR 8, MR 10, MR 12 i MR 14.

Vista de la cala B7-I- S'observa que els murs MR 6 i MR 28 són solidaris

Cala P7-I

Cala efectuada a la cantonada sud-est de l'àmbit P7, situat al cos 2. Es van documentar dos fets constructius. Per una banda el mur **MR 28**, que també es va documentar a la planta baixa. Estava format per blocs de pedra informes lligats amb terra, tenia una llargada (àmbit P7) de 343 cm, una amplada de 65 cm i una orientació nord-sud. Per l'altre el parament **MR 6**, el qual ja ha estat explicat, i que en aquest àmbit tenia una llargada de 443 cm. La relació física entre aquests dos murs era de solidaritat, fet que indica que van ser construïts en el mateix moment.

Interpretació

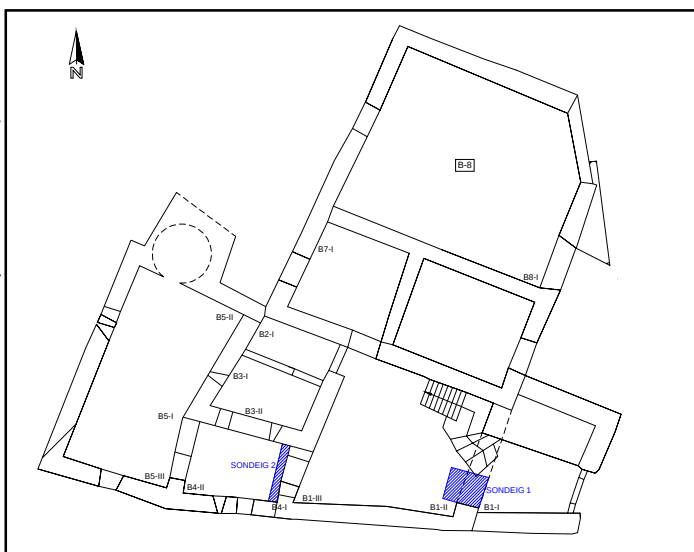
Aquesta cala permet observar la tipologia constructiva utilitzada per al bastiment del cos 2, que correspon al més antic i a la primera fase constructiva de Cal

Ribot. Es pot copsar que aquests dos murs es troben totalment connectats a partir del lligament dels blocs de pedra que els conformen.

Cal destacar la presència d'una porta que connecta els àmbits P2 i P7. Sembla solidària amb la construcció de MR 6, fet que significa que la primera fase arquitectònica del cos 1 ja contava amb aquesta habitació com a dormitori. Aquest tipus d'immobles, en el seu origen, sembla que tenien dos dormitoris, un pels propietaris i l'altre per a l'hereu o pubilla. La resta de familiars dormien en altres espais com el soler. Posteriorment, amb l'ampliació de les vivendes, es construïen nous dormitoris.

5.3 Prospecció al subsòl

L'estudi del subsòl mitjançant sondeigs permet recuperar tota una sèrie de dades referents a l'edifici sobre el qual es fa la recerca, així com també altres elements cronològicament anteriors a l'immoble i no associats a aquest. Durant la intervenció a Cal Ribot van efectuar-se dos sondeigs de prospecció que van tenir uns resultats positius en relació a les dades que van aportar.

Sondeig 1

Cala efectuada a l'àmbit B1, entre el soler i l'entrada, just a tocar de l'escala de pedra que facilita l'accés a la primera planta. Tenia una llargada de 120 cm i una amplada de 80 cm. El primer estrat localitzat va ser **UE 101**, que era format per terres i restes vegetals i tenia una potència d'uns 15 cm. Va ser interpretat com el nivell de circulació actual. Una vegada extret van aparèixer dos estrats més, UE 102 i UE 103. **UE 102** corresponia a un nivell de lloses planes de pedra que tenia una potència d'uns 7 cm i que recolzava en UE 103. UE 102 va ser interpretat com el paviment associat, com a mínim, a la segona fase del cos 1. Una vegada extret, per sota va aparèixer **UE 104**, un nivell de terres i pedres de com a mínim, 60 cm de potència que va ser interpretat com un rebliment del terreny. Altrament es va localitzar el mur **UE 103**, que era format per blocs de pedra informes lligats amb fang, tenia una llargada de 120 cm, una amplada de

Vista del sondeig 1. Es localitza el fonament de MR 2

90 cm i una orientació sud-nord. Aquestes restes van ser interpretades com la fonamentació del mur MR 2, el qual havia estat eliminat durant l'ampliació del cos 1 cap a l'est. De fet, UE 103 presentava les mateixes característiques constructives que MR 2.

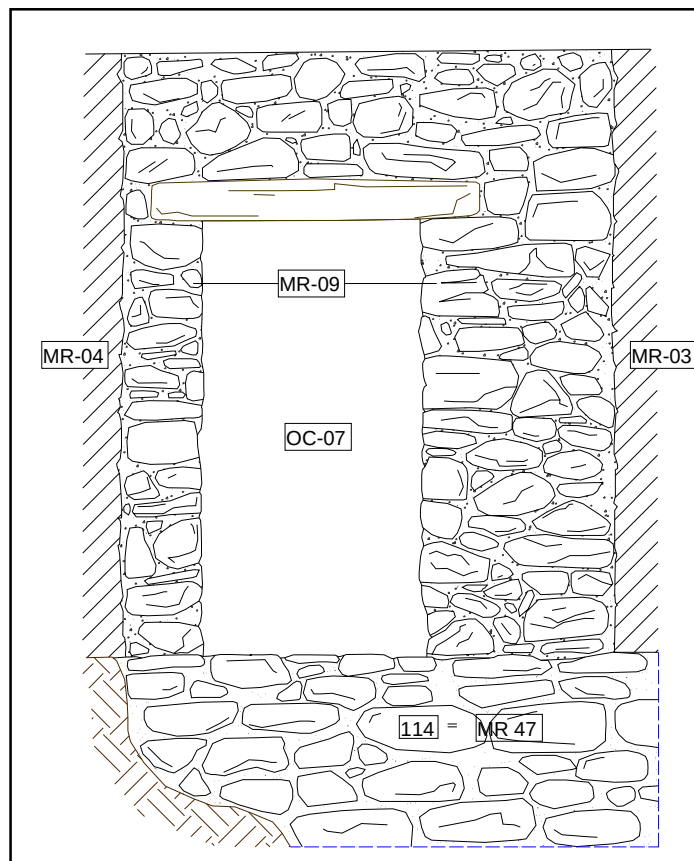
Interpretació

Aquesta cala va permetre la recuperació d'una informació valuosa, ja que va facilitar la delimitació de la primera fase arquitectònica del cos 1, és a dir, la més antiga i la que conforma l'edificació original. El mur UE 103 va ser interpretat com la fonamentació de MR 2, fet que confirmava que MR 2 havia estat el mur de tancament per l'est de la fase original del cos 1. En aquest primer moment, MR 2 recolzava en MR 6, que forma part del cos 2, fet que permetia aconseguir una gran uniformitat en la façana est de Cal Ribot, ja que el cos 1 i el 2 se situaven a una mateixa alineació.

Un segon horitzó cronològic es documenta a partir de l'ampliació del cos 1 cap a l'est. Aquesta reforma va significar que Cal Ribot guanyava espai interior en aquesta banda. Es va desmuntar MR 2 i es va construir tot l'espai corresponent a l'entrada actual de la casa. Aquesta eliminació va facilitar l'ampliació del soler, ja que d'aquesta forma es connectava aquest espai amb la nova entrada. Aquesta reforma també va permetre la construcció, a la primera planta, de la cuina existent actualment. En aquesta segona fase, es van modificar altres elements del soler original. D'aquesta forma, per exemple, es van construir les escales de pedra que faciliten l'accés a la primera planta.

Sondeig 2

Cala efectuada a l'àmbit B4, just a tocar de la porta que connecta amb l'espai B1, que tenia una llargada de 230 cm, una amplada de 60 cm i una profunditat de 80 cm. El primer estrat localitzat fou **UE 111**, un nivell de terres i material orgànic que tenia una potència de 15 cm, recolzava en UE 114 i que va ser interpretat com el nivell de circulació actual. Per sota apareixia **UE 112**, un nivell format per lloses de pedres, amb una potència de 5 cm, que recolzava en UE 114 i que va ser interpretat com el paviment associat a l'ampliació del cos 1 per l'oest. L'exhumació d'UE 112 va permetre documentar dos estrats més. Per una banda **UE 113**, que corresponia a un nivell de terres

i pedres, de com a mínim, 60 cm de potència, que recolzava en UE 114 i que va ser interpretat com un rebliment del terreny. Per l'altra banda es va documentar **UE 114**, que corresponia a un mur format per blocs de pedra informes lligats amb fang, de 215 cm de llarg, amb una amplada de 70 cm, amb una potència mínima documentada de 80 cm i una orientació sud-nord. A més dels estrats UE 111, 112 i 113, se li recolzaven els murs MR 3 i MR 9. UE 114 va ser interpretat com una riosta que connectava el mur MR 3 amb el mur MR 4, els quals formen part de la primera fase arquitectònica del cos 1 i, que a la vegada funcionava com a marxapeu de la porta que donava accés a l'interior de l'edifici.

Interpretació

La realització d'aquesta cala va permetre documentar el tancament a la banda sud-oest del cos 1 de Cal Ribot durant la primera fase arquitectònica. Anteriorment ja havia estat documentat que el mur MR 3 tenia una orientació sud-nord i que no havia estat modificat en cap moment. Aquest sondeig va permetre observar com MR 3 es trobava fonamentat en UE 114, mur que funcionava com a riosta i que en certa manera unia MR 3 amb MR 4. Davant la distància entre MR 3 i MR 4 i l'existència de la riosta UE 114, s'arriba a la conclusió que entre aquests dos murs es localitzava l'entrada al cos 1 durant la fase constructiva original. Alhora, l'existència d'una porta en aquest punt implicava que la part superior d'UE 114 també tingués una funció de marxapeu.

5.4 Estudi de les fonts documentals

L'estudi de les fonts documentals té l'objectiu de localitzar notícies que tant directa com indirectament facin referència a Cal Ribot i a la seva evolució històrica. Per tant, es tracta de realitzar una recerca que permeti establir una datació absoluta o relativa sobre la construcció de l'edifici, així com de les diverses reformes o ampliacions documentades durant el treball de camp. Com ja s'ha citat anteriorment la cerca documental s'ha basat en dues línies d'actuació. Per una banda, la consulta directa de les fonts, és a dir, la lectura dels documents històrics que encara conserva la família propietària de Cal Ribot. Aquests corresponen a vendes, compres, transaccions i donacions que fa la família i es daten des del segle XVI fins al segle XIX. Per l'altra banda, la consulta dels documents referents a la família Ribot ja publicats en diferents publicacions o reculls com són els *Cartularis i diplomataris de les Valls d'Andorra* o els *Quaderns d'Estudis Andorrans*.

Abans de presentar el resultat de la cerca realitzada cal remarcar que no sempre aquest tipus d'estudis donen respostes clares a les qüestions que es pretenen solucionar, i aquest és el problema d'aquesta recerca. Els documents localitzats i consultats no permeten adscriure la construcció de la casa ni les ampliacions a un moment determinat, ja que les fonts mai citen directament l'edifici dels Ribot, sinó terres o espais de la seva propietat. Per tant, davant la recopilació d'unes fonts indirectes, cal deixar clar que aquestes no aporten una informació sòlida i determinant.

S'han localitzat alguns documents que podrien indicar la presència de la família Ribot a Engordany entre els segles XIII i XV. Un primer document de data imprecisa,

però situat a cavall dels segles XIII i XIV i que correspon a una memòria dels censos que els homes d'Andorra fan a l'obra de Santa Maria de la Seu, situa la família Ribot a Engordany. Apareix citat en Ber. Ribot de la següent manera: *Item apud Engordayn Bertran dez Vilar .xx. denarios. R. Ar., G. Bartholomeu, G. del Pug, Ber. Ribot, G. Socarana, Vidal Terrat, Pere de Pal prevere e d'altres tenen honors de la obra, vinyes et terres al capelà de sent Esteve et de sancta Coloma*⁹. A finals del segle XIV torna a aparèixer la família Ribot associada a Engordany, amb la presència de Ramon Ribot. S'ha localitzat un pagament datat el 27 de novembre del 1383 en el qual Vidal Bonsenyor i Boniac Deuslosal, jueus de Puigcerdà, reconeixen haver rebut, en diversos pagaments, de Ramon del Batlle, Ramon Isern de la Margineda..., Ramon Ribot d'Engordany,... tots de la parròquia d'Andorra, 376 lliures barceloneses.¹⁰: "...*confitemur et in veritate recognoscimus vobis...*, guillermo Aymar, **Raymundo Ribot d'Angordany**, Stephano Babot,... *vos nobis solvisse plenarie ad nostram voluntatem omnes illas trescentas septuaginta sex libras Barchinone...*"¹¹. Finalment, en un document del 1422¹² es localitza en Raymundi Ribot, del qual ja es coneix, per documents anteriors i posteriors, que viu i té possessions a Engordany. Apareix com a signatari en un document de reconeixement de donació de diners: "... *Guillelmo Vitalis, Petro Moxela, Raymundo Ribot, Petro Socarana... et Petro Vilar, parrochie de Andorra, licet absentibus...*".

El primer document a partir del qual es podria interpretar l'existència de Cal Ribot és datat del 1434¹³. Aquest deixa constància de la dot que Bernat Sunyer deixa a la seva filla Bartomeua. En dit document se cita de nou en Raymundi Ribot d'Engordany, un veí amb qui confronten les terres que en Bernat Sunyer deixa com a dot a al seva filla: "... *Item, i et super quandam meam, sitam in dicto termino d'Angordany, loco vocato la Plana, que fuit Martini Guillermi, dicti loci, confrontatam de una parte cum trillari Raymundi Ribot, dicti loci d'Angordany, de alia cum via publica et cum vinea Raymundi de l'Areny, loci de Encamp, ac cum quodam trillari mei, dicti Arnaldi Ryberaygua.*" . Un *trillari* correspon a un trillar, és a dir, l'espai on s'efectuava una feina agrícola que significava la separació del gra de la palla. En aquest sentit és important constatar la presència d'un *trillari* propietat de Raymundi Ribot, ja que aquests espais normalment se situen a prop d'una era o una casa. Per tant, no seria difícil interpretar que el trillar formava part de Cal Ribot, que al 1434 ja hauria estat construït. Cal dir però, que tot i que aquesta hipòtesi pot ser una possibilitat, el fet que el document no faci esment directe de la casa obliga a posar en quarantena aquesta afirmació. Per tant, no és clara l'existència de l'edifici en aquests moments.

No és fins a principis del segle XVI que es pot parlar amb seguretat de l'existència de Cal Ribot, tal i com ho confirmen els documents que conserva la família Santuré. Aquestes fonts indiquen i corroboren un ús tradicional de la casa amb marcat caràcter agrícola i ramader fins ben entrat mitjans del segle XX. El document més antic que conserva la família i que confirma que Cal Ribot ja havia estat construïda el **1512** és una venda de terres feta per en Jacobi Cases a Pere Ribot d'Engordany el 28 de novembre d'aquell any: "...*estimulanti actum est hoc in loco Andorra ... vigésima octava mensis novembris Anno a Nativitate domini millo quingentesimo duodecimo...Signum mei Jacobi Cases... predicti qui hec lando firmo et juro...testes huius reiufunt Raymundus*

Ribot et Petrus Ricard ... muntanya de les Valls d'Andorra...". Els estudis genealògics realitzats per la documentalista Daniela Sirés confirmen que en aquesta data només existien uns Ribot a Engordany, i l'edifici protagonista d'aquest estudi devia ser casa seva.

Es conserven altres documents més moderns que corresponen a ventes de terrenys i prats, dots, pagaments de misses, llibres de contes, etc, que confirmen l'existència de la casa. Malgrat això, cap d'aquests fa referència directa a aquesta i la seva organització i distribució, les reformes realitzades o l'ús a què estaven dedicats els àmbits interns¹⁴. Per tant, els documents consultats, tot i la seva importància, no permeten complementar o ampliar els resultats de l'estudi arqueològic.

En definitiva i a forma de resum, una vegada consultada la documentació citada, s'arriba a la conclusió que es pot afirmar amb seguretat que Cal Ribot ja estava construïda a principis del segle XVI. Les fonts així ho demostren. Tot i així, queda el dubte, ja que no s'han localitzat documents escrits que ho corroborin, de si es va aixecar o no durant la primera meitat del segle XV.

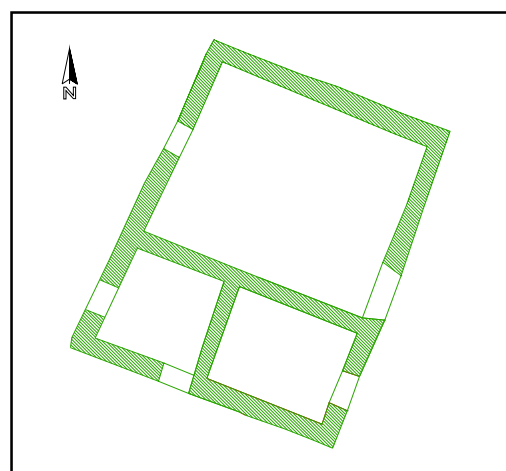
6. CONCLUSIONS

Una vegada analitzats tots els resultats extrets dels treballs realitzats a Cal Ribot, cal especificar i posar sobre la taula les conclusions a les quals s'arriba, és a dir, a l'exposició de la història d'aquest immoble. Abans, però, es vol remarcar que no sempre aquest tipus d'estudis donen respostes clares als objectius que el van propiciar, i aquest és el cas. Un del objectius més interessants i importants de la intervenció era la possibilitat d'establir objectivament una datació més o menys centrada per a la construcció de Cal Ribot. Els processos establerts, és a dir, l'estudi de paraments i la prospecció al subsòl, no han facilitat dades suficients que permetin establir una datació concreta ja que no es van recuperar materials, bàsicament ceràmics, que facilitessin un moment cronològic clar. Malgrat això, aquests mètodes si que van permetre documentar, per una banda, un edifici que ha patit transformacions importants des de la seva construcció, i per l'altra, la no existència, en aquesta finca, d'estructures corresponents a d'altres construccions anteriors a les estudiades. Les datacions establertes s'han obtingut, a partir de les tipologies constructives registrades, però bàsicament, i sobretot, des de l'estudi de les fonts documentals. La documentació tampoc va permetre establir una datació clara, ja que els documents consultats no parlen exclusivament de la casa. Malgrat aquest fet, els texts van facilitar una datació, que si bé, segurament no és exacta, possiblement s'apropa a la realitat.

Les fases arquitectòniques que es presenten a continuació es descriuen cronològicament, és a dir, de més antiga a més moderna. Com ja s'ha explicat, a Cal Ribot s'han diferenciat dos cossos diferents, els quals signifiquen horitzons cronològics també diferenciats. Finalment, cal advertir que s'entén com a fase arquitectònica la construcció d'un nou edifici, una ampliació, un canvi d'organització interna a causa d'alguna reforma o l'eliminació d'estructures importants. S'han diferenciat 5 fases arquitectòniques:

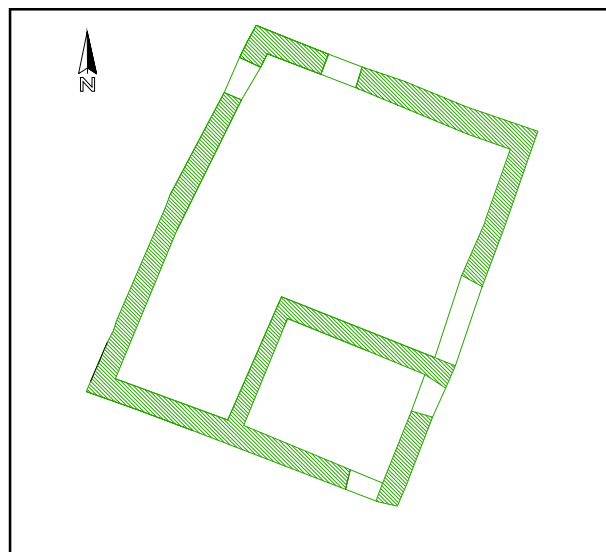
FASE I: construcció de l'era (Segle XV - principis del segle XVI)

Correspon a la construcció del cos 2. Analitzades les relacions físiques entre els murs que formen Cal Ribot s'arriba a la conclusió que aquesta és la part més antiga de la casa. Mentre que els paraments que formen aquest cos presenten unes característiques constructives i tipològiques similars, és a dir, conformen un conjunt unitari, la resta de murs de la casa, pertanyents al cos 1, s'hi recolzen al cos 2, és a dir, són posteriors en el temps. Per tant, en un primer moment, la primera construcció de Cal Ribot seria una estructura rectangular d'uns 12 metres de llargada per 9,5 metres d'amplada, és a dir 114 m² de superfície per planta. L'anàlisi dels

Vista de la planta baixa del cos 2 durant la fase I

paraments indica que aquest cos ha tingut poques reformes al llarg del temps, bàsicament algun tapiat de portes o reducció de la llargada dels murs en alguna banda. Durant la fase I a l'àmbit B7 existia una porta (OC 26) que donava accés des de l'exterior, per la banda oest que es troba actualment tapiada. Un canvi d'usos a l'exterior i l'interior d'aquest àmbit va significar aquesta reforma. La resta d'obertures, una a l'àmbit B6 i les dues de l'àmbit B8 són solidàries amb la construcció del cos 2, per tant, ja existeixen des del moment original. L'organització ha estat basada des d'aquesta fase en una planta baixa i una primera planta amb subdivisions que han permès la presència de tres àmbits a la planta baixa i dos a la primera. Altrament, aquest cos sempre ha estat destinat a les mateixes funcions. Ja des d'un principi, aquesta ha estat la part de la casa destinada al treball i a la producció agrícola i ramadera de la família Ribot.

Vista de la primera planta del cos 2 durant la fase I

En relació a la datació d'aquesta fase, com ja ha estat explicat anteriorment, els treballs efectuats no han permès establir una datació concreta, però sí una aproximació. Entorn els segles XIII-XIV la família Ribot es localitza a Engordany, així ho demostra la documentació. Les fonts consultades sempre fan esment als Ribot d'Engordany. Les primeres fonts documentals on apareix la família Ribot d'Engordany associada a un possible espai de treball agrícola corresponen a la primera meitat del segle XV, entorn els anys 30. Així, en un document del 1434¹⁵ on es descriu una confrontació, apareix citat: "...cum **trillari** Raymundi Ribot...", és a dir l'espai on es trilla el gra. Aquests zones generalment es troben a prop de l'era o de la casa on s'emmagatzema el producte. És possible que l'era o casa associada al *trillari* sigui Cal Ribot. Tot i això, aquesta informació no és determinant, ja que en aquestes fonts no apareix citada la casa o l'era de Cal Ribot, element que dificulta validar aquesta possibilitat. En definitiva, tot i que existeixen elements que podrien ajudar a establir una datació per aquesta primera fase entorn la primera meitat del segle XV, no s'han localitzat informacions exactes que així ho corroborin, fet que obliga a establir una cronologia àmplia entre el segle XV i principis del segle XVI.

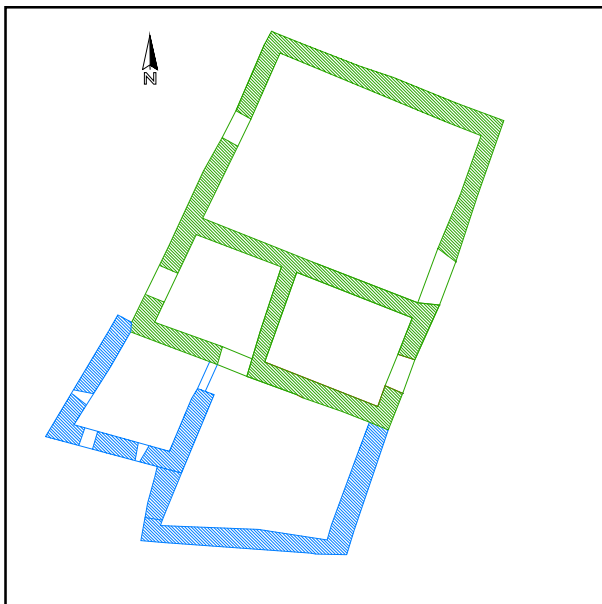
FASE II: construcció de la zona d'hàbitat (Segle XV – principis del segle XVI)

Correspon a la construcció del cos 1. La construcció d'aquest espai d'hàbitat és posterior a l'edificació del cos 2, així ho demostren les relacions físiques entre els murs de l'edifici. La posterioritat és constructiva, és a dir, es desconeix el temps que va passar entre l'edificació de cadascuna de les parts de la casa, tot i que l'anàlisi dels fets

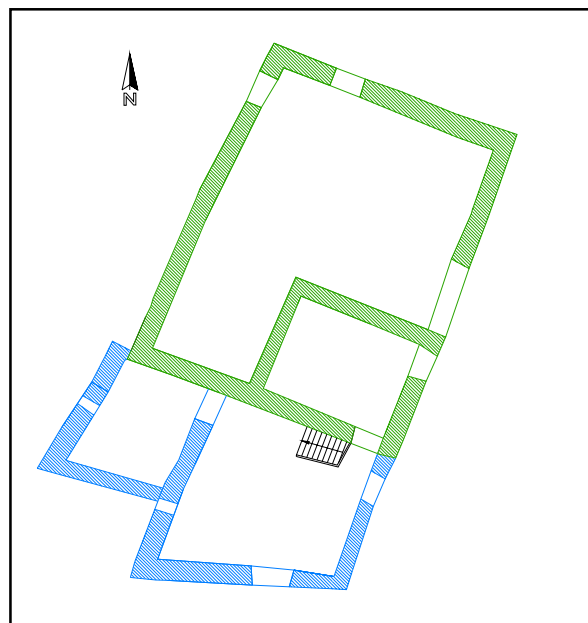
constructius i la tipologia dels cossos indiquen que l'aixecament del cos 1 va ser gairebé coetani al bastiment del cos 2. Només així es podrien entendre dues obertures situades a la planta baixa i a la primera planta que connecten ambdós cossos i que van ser interpretades com a solidàries de la construcció del cos 2. La unió d'ambdós cossos va formar el conjunt original de Cal Ribot.

La tipologia d'aquesta part de la casa es basaria en un espai d'hàbitat format a partir de dues crugies¹⁶, és a dir, dos parts que teòricament haurien de ser similars, i amb tres plantes (baixa, primera i cap de casa). En el cas de Cal Ribot les crugies tenen mesures diferents, així la més gran mesura 7 m de llargada per 5,5 m d'amplada, mentre que la més petita té una llargària de 4,3 m per una amplada de 4,6 m. Aquesta situació dibuixava una façana principal irregular, ja que la crugia petita es trobava endarrerida uns 3 metres respecte la més gran.

Durant aquesta fase, la planta baixa estava formada pels àmbits B1 (delimitat a l'est pel mur MR 2), B2 i B3 (sense subdivisions), és a dir, en una crugia se situava el soler, i a l'altra el celler. L'accés a la planta baixa des de l'exterior es duia a terme a través d'una porta situada a l'oest de la casa, i que connectava l'actual espai B4 (exterior durant aquesta fase), amb l'àmbit B1. Pel què fa a l'accés a la primera planta, s'efectuava mitjançant una escala i, possiblement, pel mateix lloc que avui en dia. En relació a les obertures, se n'han documentat dos tipus, porta i finestra. Només hi havia una porta, que ja ha estat referenciada anteriorment. Pel què fa a finestres, s'han documentat dues classes d'obertures i la presència segura de tres. És possible que existís alguna altra al mur MR 2, però es desconeix. Les obertures eren o bé petites i quadrangulars o bé en forma d'espitllera. Aquestes últimes se situaven a una alçada menor que les altres i no tenien un funció defensiu-militar, sinó més aviat protectora de cara als productes emmagatzemats, ja que permetien l'entrada de la llum i l'aire de l'exterior, però

Vista de la planta baixa de Cal Ribot durant la fase II

Vista de la primera planta de Cal Ribot durant la fase II

dificultaven l'accés a animals. Les tres finestres documentades a la planta baixa se situen a l'àmbit B3, dos al mur sud i una altra al mur oest.

Pel què fa a la primera planta, estava formada pels àmbits P2 i P4, és a dir, la crugia major corresponia al soler, i la menor a una estança. El soler tenia la funció de distribuïdor (connectava amb els àmbits P4 i P7), de sala d'estar, de menjador i de cuina, és a dir, era l'espai amb més vida de la casa. L'altra habitació corresponia a un dormitori. Val a dir que els immobles de cronologia baixmedieval solien ser petits i amb poques estances, normalment un gran espai multifuncional i un o dos dormitoris¹⁷. Diverses obertures menaven a l'exterior i amb diferents tipologies. A la façana sud del soler encara es conserva el balcó d'ampit¹⁸, a través del qual accedia la llum directa del sol dins l'edifici. Possiblement tant a la banda est com a l'oest també existirien petites finestres. El dormitori P4 també presentava una obertura que podria correspondre a una finestra que menava a l'exterior.

En relació a la datació d'aquesta fase, tots els elements indiquen que és coetània a la construcció del cos 2, per tant, s'estableixen les mateixes consideracions que amb aquest cos.

FASE III: ampliació del cos 1 (primera meitat segle XVIII)

A partir del segle XVIII Andorra pateix una millora de les condicions econòmiques i un augment notable de la demografia. Aquesta situació comporta que moltes famílies, sobretot les més benestants, es plantegessin la necessitat de fer reformes a les cases i crear nous espais interiors, en definitiva, fer més grans els espais d'hàbitat¹⁹. Aquestes modificacions es realitzaven de manera que la imatge de la casa i de la façana principal fos harmònica. Així, si una casa estava formada per dues crugies, no passava a tenir-ne tres, sinó quatre, fet que significa que l'ampliació es realitzava a banda i banda de les crugies originals. Tots aquest elements descrits anteriorment es troben a Cal Ribot.

La fase III correspon a l'ampliació realitzada a banda i banda de les crugies originals que conformaven la zona d'hàbitat. És a dir, s'amplia per l'est i per l'oest el cos 1. Aquestes reformes, a més d'una ampliació implicaran un canvi substancial de l'organització interna de la casa.

Ampliació banda oest

Aquesta ampliació va significar la construcció de dos nous àmbits interns a la planta baixa, B4 i B5 i, a més, es va aconseguir alinear la façana sud. Com abans ja s'ha explicat, l'entrada a la casa durant la fase II es realitzava per una porta situada al sud-oest del soler que connectava amb l'exterior. A partir d'aquestes reformes, aquest espai extern passà a ser un àmbit interior, el B4. Això es va aconseguir construint un nou mur alineat amb l'antiga façana i aixecant un mur a l'oest d'aquest espai que el tancava. Altrament també es va bastir l'àmbit B5, un espai dedicat a la manipulació del gra i a la producció de pa, tal i com ho demostra la presència d'un forn. Tot i que avui en dia només es conserva un forn, anteriorment n'hi havia dos. Els murs d'aquests nous àmbits recolzaven sobre l'estructura de la fase II, fet que demostra que són posteriors.

La construcció d'aquests nous espais va significar, per una banda, el tapiat de les finestres i espitlleres de l'àmbit B3 que menaven a l'exterior, ja que amb les noves edificacions perdien la seva funcionalitat. Per l'altra banda, la porta d'accés a la casa va canviar de funcionalitat, ja no connectava amb l'exterior, sinó amb l'interior. Aquest fet va significar l'obertura d'una nova porta d'accés a l'immoble per la banda de llevant.

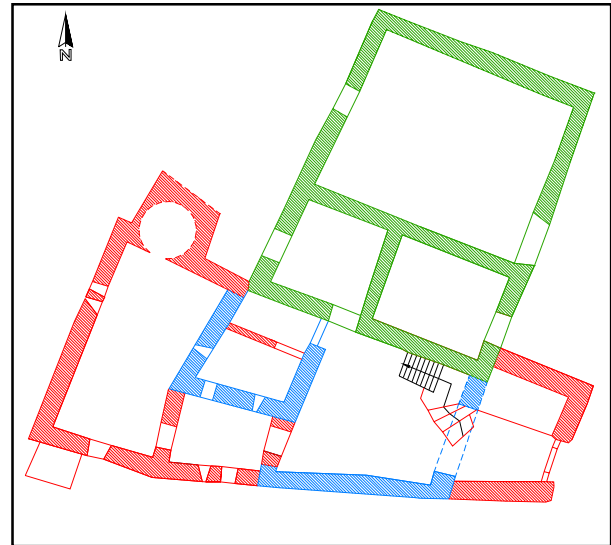
Les reformes també van afectar la primera planta, ja que a partir d'aquest punt es guanyaven tres estances més, els dormitoris o habitacions P3, P5 i P6.

Aquest fet va significar l'obertura de noves portes que connectaven els antics àmbits amb els nous. Es va realitzar una obertura que menava des del soler al dormitori P3, i l'habitació P4 (ja existent), es va realitzar una obertura per connectar amb les estances P6 i P5.

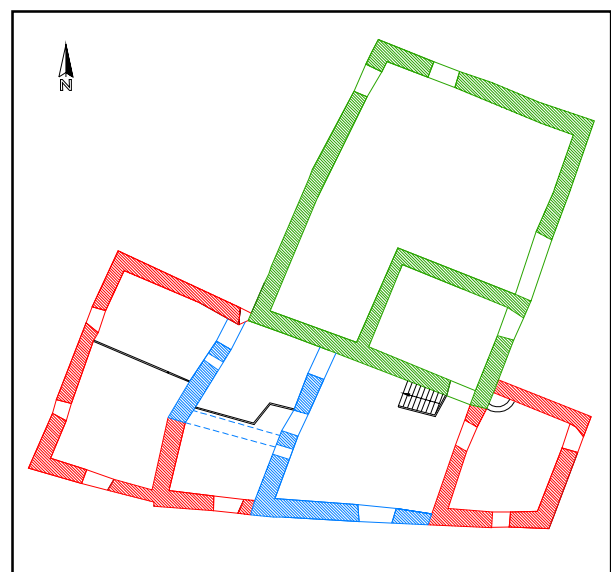
Ampliació banda est

L'ampliació per la banda de llevant va significar un important canvi en la concepció que s'havia tingut fins al moment de l'edifici. El primer element modificat va ser el mur de tancament est (MR 2) de la fase II. Aquest fet implicava la intenció de la família Ribot d'obtenir un espai molt més ampli i obert per a la nova entrada d'accés a l'interior de l'edifici. Es va construir un espai tancat per nous murs al nord, est i sud que recolzaven tant a l'estructura del cos 2, com a la part original del cos 1. En el mur de llevant d'aquesta ampliació es va deixar l'obertura corresponent a la nova entrada de la casa. Altrament, el desmuntatge del mur que antigament tancava per l'est el cos 1 va permetre la construcció d'una nova escala de pedra a través de la qual s'accedia a una plataforma que permetia, amb una escala de fusta, pujar a la planta primera.

Pel que fa a la primera planta, la construcció d'un nou àmbit també va significar un canvi substancial en l'organització del soler. Per començar, aquest nou espai va ser dissenyat per acollir la nova cuina de la casa, és a dir,

Vista de la planta baixa de Cal Ribot durant la fase III

Vista de la primera planta de Cal Ribot durant la fase III

formaven part indissociable del nou àmbit la llar de foc, la xemeneia i el forn. Aquesta nova situació va significar que el soler va deixar de ser cuina, per tant, la seva llar de foc va ser tapiada i la xemeneia desmuntada. Això va implicar que el centre de la vida familiar es traspassés a la cuina, sobretot durant l'hivern. D'aquesta nova infraestructura de la casa cal destacar la xemeneia, la qual presenta moltes semblances amb l'existent a la Casa de la Vall. Segons la tipologia establerta per D. Mas²⁰, la xemeneia de Cal Ribot és d'estructura piramidal i està feta d'aquesta forma per tal que a l'hivern, amb les nevades, la boca de la xemeneia no quedi obturada per la neu.

L'ampliació de la banda de llevant també va afectar en certa mesura l'estructura del cos 2. A l'àmbit B6 existia una obertura que va ser parcialment tapiada i des de llavors presenta una amplada més petita respecte el moment original.

Finalment, en relació a la datació d'aquesta fase, la problemàtica és la mateixa ja expressada per les anteriors fases. Els treballs realitzats no han pogut aportar dades concretes, ja que els sondeigs arqueològics no han permès la recuperació d'elements de cultura material, i la consulta a les fonts escrites no han facilitat dades sobre aquestes reformes. Malgrat això, l'estudi dels paraments ha permès localitzar tres inscripcions en dues pedres cantoneres situades a l'exterior de l'àmbit P5 que faciliten l'establiment d'una adscripció cronològica per a les reformes. Dos dates inscrites són del 1724, i es poden observar tant a la façana sud com a l'oest. Una altra, del 1702, només es pot observar a la banda sud. La presència de dues dates diferents dificulta la concreció, però ajuda a situar a l'entorn del primer terç del segle XVIII l'ampliació del cos 1 de Cal Ribot. Aquesta cronologia connectaria amb el què s'ha expressat a l'inici de l'explicació d'aquesta fase sobre que durant el segle XVIII moltes famílies van ampliar les seves cases motivats per una millora de les condicions econòmiques i un augment de la natalitat.

Val a dir, que es parteix de la veracitat d'aquestes inscripcions, però tal vegada podria passar que aquestes dates fossin inventades. La presència de dues dates distintes pot plantejar algun dubte.

Fase IV: eliminació del forn del cos 1 (1950-1960)

Com ja ha estat explicat anteriorment, l'àmbit B5 tenia dos forns destinats a la cocció del pa i d'altres aliments. Un forn es trobava situat al parament nord i l'altre al parament sud, just a tocar de l'actual Avinguda del Pessebre. El situat al nord encara es conserva avui en dia, i fins fa pocs anys, encara estava en funcionament. Pel què fa al forn situat al sud, aquest va ser desmuntat durant les obres d'ampliació de l'Avinguda del Pessebre, les quals es van realitzar entre els anys 1950 i 1960 del segle XX. El desmuntatge d'aquest forn va afectar la façana sud corresponent a l'àmbit B5 i

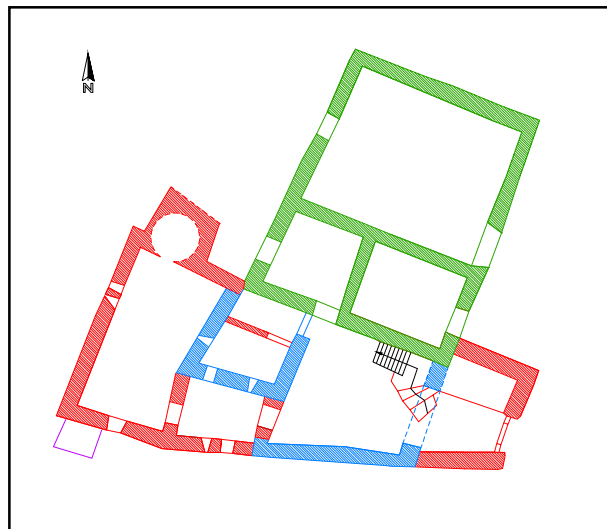

Vista de Cal Ribot l'any 1949. Encara es podia observar el forn de la façana sud

P5, fet que va implicar el seu arranjament posterior. D'aquestes obres encara queden les petjades, ja que la banda de ponent de la façana principal encara conserva les restes de l'arrebossat amb què es va cobrir el parament posteriorment.

Vista de Cal Ribot l'any 1966. A causa de l'ampliació de l'Avinguda del Pessebre, es va desmuntar el forn de la façana sud

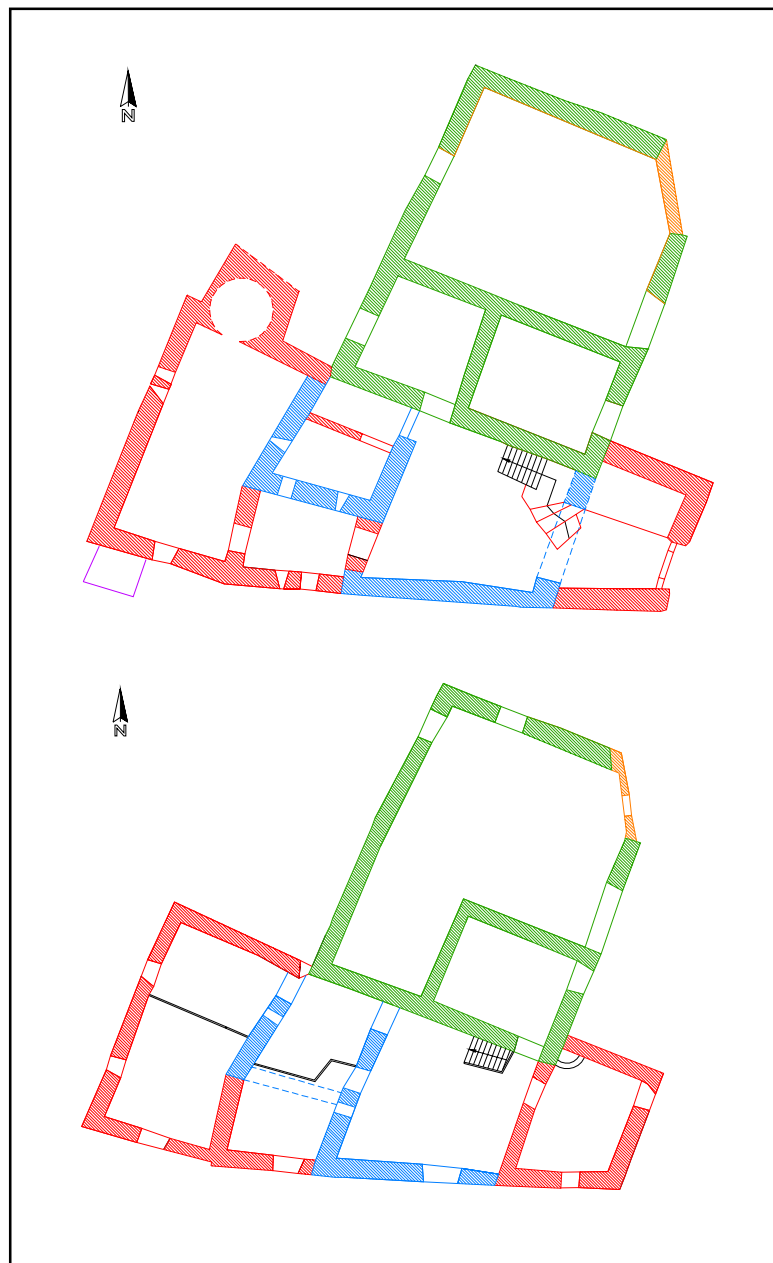

Vista de la planta baixa de Cal ribot durant la fase IV

Fase V: mutilació del cos 2 (dècada dels 70 del segle XX)

Durant els anys 70 del segle passat Andorra, en general, i Escaldes-Engordany, en particular van patir una explosió urbanística. Aquest fet va generar l'obertura o ampliació de molts carrers i avingudes. Aquest és el cas del carrer pel qual s'accedeix a Cal Ribot, el dels Hortalets del Ribot. Abans de l'ampliació aquest pas no era un carrer, sinó un camí empedrat que permetia l'entrada a l'edifici. Durant els anys 70 es construïren tota una sèrie d'edificacions darrera els terrenys de la casa, per tant, es va haver d'obrir

i ampliar el pas existent per tal que els cotxes i els vianants poguessin arribar fins a l'Avinguda del Pessebre. El cos 2 afectava a l'ampliació, ja que ocupava molt espai. La solució va passar per l'emmotllament del cos 2 al nou carrer que s'obria. D'aquesta forma es va eliminar la cantonada nord est, que passà a convertir-se, més o menys, en un xamfrà. Avui en dia encara són molt visibles les conseqüències d'aquesta reforma en els paraments del cos, ja que aquest punt és l'únic de la casa realitzat amb maó.

Vista de les plantes baixa i primera de Cal Ribot durant la fase V

7. BIBLIOGRAFIA

- CARANDINI, A (1977): *Storie della Terra. Manuale dello scavo archeologico*. Bari
- HARRIS, E.C (1979): *Principles of Archeological Stratigraphy*. Londres
- DANÉS, J (1933): *Estudi de la masia catalana*. Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya. Vol. 43: 272-284
- MONER, J; PLA, A; RIERA, J (1976): *La masia: historia y tipologia de la casa rural catalana*. 2c Construcción, Grupo 2c, núm 17-18. Barcelona: 30-34
- CABALLERO, L (1995): *Método para el análisis estratigráfico de construcciones históricas o lectura de paramentos*. Informes de la construcción, 46. Consejo Superior de Investigaciones Científicas. Madrid: 31-37
- LLOBET, S (1947): *El medio y la vida en Andorra*. CSIC. Barcelona
- MAS, D (1989): *La Casa Andorrana Tradicional*. Govern d'Andorra. Conselleria d'Educació i Cultura.
- MAS, D (1990): *Inventari de l'arxiu de la casa Guillemó d'Andorra la Vella*. Quaderns d'Estudis Andorrans, núm 5. Cercle de les arts i de les lletres de les Valls d'Andorra.
- BARAUT, C. (1990) *Cartulari de la Vall d'Andorra. Segles X-XIII (Volum II)* Ed. Conselleria d'Educació i Cultura, Andorra.
- VELA, S. (2000): *El feudalisme*. (Article inèdit)
- VELA, S. (2002): *Diplomatari de la Vall d'Andorra. Segle XV*. Ministeri de Turisme i Cultura. Govern d'Andorra.
- LLOVERA, X. (1990): Arqueologia del poblats medievals andorrans abandonats. *Cota Zero*. Núm 6. Pàg. 53-54. EUMO Editorial. Vic.
- BASCOMPTE, D. (1997) *Diplomatari de la Vall d'Andorra. Segle XVII*. Vol. VI, Govern d'Andorra, Ministeri de Cultura, Andorra la Vella.
- A.A.D.D (1989): *Andorra Arqueològica*. Govern d'Andorra. Conselleria d'Educació i Cultura. Andorra.
- A.A.D.D (2002): *Arqueología de la arquitectura*. Universitat del País Vasco, CSIC. Vitoria

- SOLER, M (2000): *L'església de Sant Pere d'Abrera. Estudi sobre la seva evolució històrica*. Ajuntament d'Abrera.
- LÓPEZ, A; PANCORBO, A (2005): *L'estudi arqueològic de Can Saragossa (Lloret de Mar, La Selva)*. Arqueologia Medieval, Revista catalana d'arqueologia medieval, núm 1. Setembre de 2005: 84-103
- PANCORBO, A (2005): *Estudi Històric-Arqueològic de la Casa Rossell d'Ordino, Andorra*. Ministeri d'Afers Exteriors, Cultura i Cooperació. Inèdit.
- GUTIÉRREZ, D (2002): *Estudi Històric-Arqueològic de la casa del carrer Cremat, 3 de Terrassa (Vallès Occidental)*. Ajuntament de Terrassa. Inèdit
- GUTIÉRREZ, D (2004): *Estudi Històric-Arqueològic dels immobles del carrer de la Salut, 69 de Sabadell (Vallès Occidental)*. Prom. Montserrat Sant. Inèdit.
- GUTIÉRREZ, D (2004): *Estudi Històric-Arqueològic de la Torre del Palau de Terrassa (Vallès Occidental)*. Diputació de Barcelona. Inèdit.
- BURGUÉS, J (1989): *Escaldes – Engordany (1954-1989)*. Edit. Joan Burgués i Martisella. Lleida
- BURGUÉS, J (1993): *Andorra gràfica (1888-1993)*. Pagès Ed. Lleida.

8. NOTES DE L'AUTOR

¹ A.A.D.D (1989): *Andorra Arqueològica*. Govern d'Andorra. Conselleria d'Educació i Cultura. Andorra

² BARAUT, C (1990): *Cartulari de la Vall d'Andorra. Segles X-XIII (Volum II)* Ed. Conselleria d'Educació i Cultura, Andorra.

³ Llovera, X (1990): "Arqueologia del poblats medievals andorrans abandonats". *Cota Zero*. Núm 6. Pàg. 53-54. EUMO Editorial. Vic.

⁴ PANCORBO, A (2006); *Estudi històric-arqueològic de la casa Rossell d'Ordino (Andorra)*. Ministeri d'Afers Exteriors, Cultura i Cooperació. Inèdit.

⁵ Veure l'Apèndix de documentació planimètrica.

⁶ Ídem nota anterior

⁷ HARRIS, E.C (1979); *Principles of archeological stratigraphic*. Londres.

⁸ CARNDINI, A (1981); *Storie della terra. Manuale dello scavo archeologico*. Bari.

⁹ BARAUT, C (1988): *Cartulari de la Vall d'Andorra segles IX-XIII*. Govern d'Andorra. Conselleria d'Educació i Cultura.

¹⁰ VELA, S: *Diplomatari de la Vall d'Andorra segle XIV*. Doc. N° 83. 1383. p.197. Govern d'Andorra. Ministeri de Turisme i Cultura

¹¹ VELA, S: *Diplomatari de la Vall d'Andorra segle XIV*. Doc. N° 83. 1383. p.198. Govern d'Andorra. Ministeri de Turisme i Cultura.

¹² VELA, S (2002): *Diplomatari de la Vall d'Andorra segle XV*. Doc. N° 32. 1422. Govern d'Andorra. Ministeri de Turisme i Cultura.

¹³ VELA, S (2002): *Diplomatari de la Vall d'Andorra segle XV*. Doc. N° 40. 1434. Govern d'Andorra. Ministeri de Turisme i Cultura.

¹⁴ Alguns d'aquests documents privats que la família Santuré ha tingut l'amabilitat de deixar-nos consultar són els següents:

1557.Dot. Antoni Sucarana dona la dot a la seva germana Salume Sucarana

1619. Venta a Miquel Babot del Prat de Ribot.

1616. Venta. En Pere Ribot vent un prat a Miquel Babot.

1760. Inventari de compra de menjar.

1719. Dot. En Violant Santuré dona la dot a la seva germana.

1736. Ens parla d'en Joan Santuré Ribot, pagés del lloch d'Engordany.

1789. Cessió de Terres. En Joan Santuré alies Ribot fa una venta i cessió de terres i prats.

1822. Llibre de comtes.

¹⁵ VELA, S (2002): *Diplomatari de la Vall d'Andorra Segle XV*. Pàg. 191. Govern d'Andorra, Ministeri de Turisme i Cultura. Andorra.

¹⁶ DANÉS, J (1933): *Estudi de la masia catalana*. Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya vol. 43. Pàg. 272-284

¹⁷ MAS, D (1989): *La Casa Andorrana Tradicional*. Govern d'Andorra. Conselleria d'Educació i Cultura.

¹⁸ MAS, D (1989): *La Casa Andorrana Tradicional*. Govern d'Andorra. Conselleria d'Educació i Cultura.

¹⁹ MAS, D (1989): *La Casa Andorrana Tradicional*. Govern d'Andorra. Conselleria d'Educació i Cultura.

²⁰ MAS, D (1989): *La Casa Andorrana Tradicional*. Govern d'Andorra. Conselleria d'Educació i Cultura.

APÈNDIX 1: REPERTORI ESTRATIGRÀFIC

Fets constructius

MR 1

Àmbit: B1 i P1

Definició: conjunt de blocs de pedra informes lligats amb fang que té una llargada de gairebé 600 m, una amplada de 70 cm i una orientació est-oest

Relacions físiques:

Se li recolza: MR 7

Solidari amb: MR 2 i MR 3

Interpretació: mur de tancament del cos 1 per la banda sud.

Fase/Cronologia: Fase II

MR 2

Àmbit: B1

Definició: conjunt de blocs de pedra informes lligats amb fang que té una llargada documentada de gairebé 200 cm, una amplada de 80 cm i una orientació sud-nord.

Relacions físiques:

Solidari amb: MR 1

Interpretació: mur que tanca per l'est el cos 1 durant la fase original.

Fase/Cronologia: Fase II

MR 3

Àmbit: B4

Definició: conjunt de blocs de pedra informes lligats amb fang que té una llargada d'uns 75 cm, una amplada d'uns 65 cm i una orientació sud-nord

Relacions físiques:

Solidari amb: MR 1

Se li recolza: MR 8 i MR 9

Interpretació: mur que tancava per parcialment per l'oest el cos 1 durant la fase original

Fase/Cronologia: Fase II

MR 4.

Àmbit: B3 i B4

Definició: conjunt de blocs de pedra informes lligats amb fang, amb una llargada de 350 cm, una amplada de 70 cm i una orientació est-oest

Relacions físiques:

Solidari amb: MR 5, MR 42

Se li recolza: MR 9

Interpretació: mur que tancava pel sud la crugia petita del cos 1 durant la fase original

Fase/Cronologia: Fase II

MR 5

Àmbit: B2, B3, B4, B5, P3, P4 i P5 i P6

Definició: conjunt format per blocs de pedra informes lligats amb fang, que presenta una llargada de 450 cm, una amplada de 70 cm i una orientació sud-nord

Relacions físiques:

Solidari amb: MR 4

Recolza en: MR 6

Se li recolza: MR 12

Interpretació: mur que tancava per l'oest la crugia petita durant la fase original del cos 1

Fase/Cronologia: Fase II

OC 7

Àmbit: B4

Definició: obertura constructiva que mesura 180 cm d'alçada per 94 cm d'amplada.

Relacions físiques:

Solidària amb: MR 9

Interpretació: accés que permet la connexió entre els espais B4 i B1

Fase/Cronologia: Fase III

MR 8.

Àmbit: B4, B5 i P3

Definició: conjunt format per blocs de pedra lligats amb morter de calç i sorra que té una llargada de 350 cm, una amplada de gairebé 70 cm i una orientació est-oest

Relacions físiques:

Recolza en MR 3

Solidari amb: MR 10

Interpretació: mur que tancava pel sud el cos 1 a partir de l'ampliació de la banda oest

Fase/Cronologia: Fase III

MR 9

Àmbit: B4

Definició: conjunt de blocs de pedra informe lligats amb morter de calç que té una llargada de 215 cm, una amplada de 65 cm i una orientació sud-nord.

Relacions físiques:

Recolza en: MR 3 i MR 4

Solidari amb: OC 7

Interpretació: mur que tapiava i tancava l'accés a la casa durant la fase II.

Fase/Cronologia: Fase III

MR 10

Àmbit: B4, B5, P3 i P5

Definició: conjunt de blocs de pedra informes lligats amb morter de calç i sorra que té una llargada de gairebé 3 m, una amplada de 65 cm i una orientació sud-nord

Relacions físiques:

Recolza en MR 5

Solidari amb MR 8

Interpretació: mur que tancava parcialment per l'oest el cos 1 després de l'ampliació per l'oest

Fase/Cronologia: Fase III

MR 12

Àmbit: B5 i P6

Definició: conjunt de blocs de pedra informes lligats amb morter de calç i sorra que té una llargada de 550 cm, una amplada de 70 cm i una orientació est-oest

Relacions físiques:

Recolza en: MR 5 i MR 6

Interpretació: mur de tancament nord de l'ampliació per l'oest del cos 1

Fase/Cronologia: Fase III

OC 13

Àmbit: B3 i B5

Definició: obertura en forma d'espitllera que per la part interna mesurava uns 40 cm de llargada per 40 cm d'amplada, i s'estrenyia fins a tenir uns 20 cm de llum a l'àmbit B5

Relacions físiques:

Solidari amb: MR 5

Reblert per: MR 17

Igual a: OC 16

Interpretació: espitllera que va funcionar durant la fase II de Cal Ribot. Facilitava l'accés de llum a l'interior de l'immoble

Fase/Cronologia: Fase II

MR 14

Àmbit: B5 i P5

Definició: conjunt de blocs de pedra informes lligats amb morter de calç i sorra que presenta una llargada de 400 cm, una amplada de 60 cm i una orientació est-oest

Relacions físiques:

Solidari amb: MR 10

Interpretació: mur que tanca pel sud l'espai B5 durant l'ampliació cap a l'oest del cos 1.

Fase/Cronologia: Fase III

MR 15

Àmbit: B2 i B3

Definició: tàpia formada per blocs compactes de terra argilosa i postades de fusta que presenta una llargada de 200 cm i una amplada de 30 cm.

Relacions físiques:

Recolza en: MR 5

Interpretació: envà que separa els espais B2 i B3

Fase/Cronologia: entre la fase II i III

OC 18

Àmbit: B3

Definició: obertura en forma d'espitllera, situada a 74 cm de MR 46 i a 120 cm del paviment, que a l'interior de l'àmbit B3 tenia una llum de 50 cm i a l'exterior una obertura d'uns 30 cm

Relacions físiques:

Solidari amb: MR 4

Reblert per: MR 20

Interpretació: espitllera que va funcionar durant la fase II de Cal Ribot. Facilitava l'accés de llum a l'interior de l'immoble

Fase/Cronologia: Fase II

OC 19

Àmbit: B3

Definició: obertura rectangular situada a 47 cm de MR 5 i a 180 cm del paviment, que tenia una llum de 40 cm .

Relacions físiques:

Solidari amb: MR 4

Reblert per: MR 21

Interpretació: finestra que facilitava l'accés de llum a l'interior de l'immoble

Fase/Cronologia: Fase II

MR 20

Àmbit: B3

Definició: conjunt de pedres i morter que omple l'obertura OC 18

Relacions físiques:

Rebleix a: OC 18

Recolza en: MR 4

Interpretació: tapiat de l'espitllera OC 18

Fase/Cronologia: Fase III

MR 21

Àmbit: B3

Definició: conjunt de pedres i morter que omple l'obertura OC 19

Relacions físiques:

Rebleix a: OC 19

Recolza en: MR 4

Interpretació: tapiat de la finestra OC 19

Fase/Cronologia: Fase III

UT 22

Àmbit: B2

Definició: retall efectuat a MR 5

Relacions físiques:

Talla a: MR 5

Reblert per: UR 23

Interpretació: trencament de MR 5 per establir un armari de paret

Fase/Cronologia: Fase III

UR 23**Àmbit:** B2**Definició:** conjunt rectangular de fustes de 95 cm d'amplada.**Relacions físiques:**

Rebleix a: UT 22

Recolza en: MR 5

Interpretació: cos d'un armari de paret**Fase/Cronologia:** Fase III**MR 24****Àmbit:** B7 i P8**Definició:** conjunt de blocs de pedra informes lligats amb morter de calç que té una llargada de 347 cm de llarg, amb una amplada de 75 cm i una orientació sud-nord**Relacions físiques:**

Solidari amb: MR 6, MR 27, OC 6

Se li recolza: MR 25 i MR 27

Interpretació: parament que tanca per l'oest el cos 2**Fase/Cronologia:** Fase I**MR 25****Àmbit:** B6, B7, B8, P7 i P8**Definició:** conjunt de blocs de pedra informe lligats amb morter de calç i sorra que té una llargada de 320 cm (àmbit B7), una amplada de 60 cm i una orientació est-oest**Relacions físiques:**

Recolza en MR 24 i MR 28

Se li recolza: MR 26

Interpretació: mur que serveix per separar els espais interns del cos 2**Fase/Cronologia:** Fase I**OC 26****Àmbit:** B7**Definició:** obertura de 160 cm d'alçada per 114 cm d'amplada.**Relacions físiques:**

Solidari amb: MR 25

Reblert per: MR 27

Interpretació: porta que donava accés a la cort o magatzem**Fase/Cronologia:** Fase I**MR 27****Àmbit:** B7**Definició:** conjunt de blocs de pedra informes lligats amb morter de calç i sorra.**Relacions físiques:**

Rebleix a: OC 26

Recolza en: MR 25

Interpretació: tapiat de la porta OC 26**Fase/Cronologia:** Fase III

MR 28**Àmbit:** B8 i P8**Definició:** conjunt format per blocs de pedra informes lligats amb morter de calç i sorra que té una llargada de 218 cm, una amplada de 70 cm i una orientació sud-nord.**Relacions físiques:**

Solidari amb: MR 6

Se li recolza: MR 29

Interpretació: mur que tanca per l'est el cos 2**Fase/Cronologia:** Fase I**MR 29****Àmbit:** P1**Definició:** conjunt format per blocs de pedra informes lligats amb morter de calç i sorra, té una llargada de 384 cm, una amplada de 50 cm i una orientació est-oest**Relacions físiques:**

Solidari amb: MR 30

Recolza en: MR 28

Interpretació: mur que tanca pel nord l'àmbit P1**Fase/Cronologia:** Fase III**MR 30****Àmbit:** B1 i P1**Definició:** conjunt format per blocs de pedra informes lligats amb morter de calç i sorra que té una llargada de 250 cm, una amplada d'uns 60 cm i una orientació sud-nord**Relacions físiques:**

Solidari amb: MR 7 i MR 29

Interpretació: mur que tanca per l'est l'àmbit P1**Fase/Cronologia:** Fase III**MR 32****Àmbit:** P1 i P2**Definició:** conjunt format per blocs de pedra informes lligats amb morter de calç i sorra que té una llargada de 440 cm, una amplada de 50 cm i una orientació sud-nord**Relacions físiques:**

Solidari amb: MR 7

Recolza en: MR 1 i MR 6

Interpretació: mur de tancament per l'oest de l'espai P1. Substitueix el mur MR 2**Fase/Cronologia:** Fase III**OC 33****Àmbit:** P2**Definició:** obertura amb una amplada de 110 cm, una alçada de 94 cm i estava que es trobava delimitada per petites dovelles de pedra**Relacions físiques:**

Solidari amb: MR 1

Reblert per: MR 34

Interpretació: llar de foc que també funcionava com a cuina

Fase/Cronologia: Fase II

MR 34

Àmbit: P2

Definició: conjunt de blocs de pedra lligats amb fang

Relacions físiques:

Rebleix a: OC 33

Recolza en: MR 1

Interpretació: tapiat de la llar de foc OC 33

Fase/Cronologia: Fase III

UT 35

Àmbit: P2

Definició: retall de 50 cm de llargada per 55 cm d'amplada.

Relacions físiques:

Talla a: MR 1

Interpretació: espai obert per a la col·locació d'un armariet de paret

Fase/Cronologia: Fase III

OC 36

Àmbit: P2

Definició: obertura de 200 cm d'alçada i 140 cm d'amplada.

Relacions físiques:

Solidari amb: MR 1

Interpretació: finestra sense balconada

Fase/Cronologia: Fase II

OC 37

Àmbit: P2

Definició: obertura de 33 cm d'alçada i 37 cm d'amplada que presenta una sortida de fums

Relacions físiques:

Solidari amb: MR 1

Interpretació: espai per a la col·locació de teies o torxes

Fase/Cronologia: Fase II

UT 39

Àmbit: P4

Definició: obertura de 170 cm de llargada i 130 cm d'amplada

Relacions físiques:

Talla a: MR 5

Interpretació: nova porta per connectar amb els nous espais resultants de l'ampliació a l'oest del cos 1

Fase/Cronologia: Fase III

UR 40**Àmbit:** P4**Definició:** revestiment de fusta de 170 cm d'alçada i 130 cm d'amplada**Relacions físiques:**

Rebleix a: OC 39

Recolza en: MR 5

Interpretació: marc de la porta**Fase/Cronologia:** Fase III**MR 42****Àmbit:** B1, B2, B3, P2, P4**Definició:** conjunt de blocs de pedra informes lligats amb fang que té una llargada de 300 cm, una amplada de 70 cm i una orientació sud-nord**Relacions físiques:**

Solidari amb: MR 4

Recolza en: MR 6

Interpretació: mur que separa una crugia de l'altra durant la fase original del cos 1**Fase/Cronologia:** Fase II**MR 47****Àmbit:** B4**Definició:** Conjunt format per blocs de pedra informes lligats amb fang.**Relacions físiques:**

Se li recolza: MR 3 i MR 9

Interpretació: fonamentació de MR 3 i riostra que connectava amb MR 4**Fase/Cronologia:** Fase II**Unitats estratigràfiques****UE 101****Àmbit:** B1**Definició:** nivell de 14 cm de potència format per terres i restes vegetals**Relacions físiques:**

Cobreix a: UE 102 i UE 103

Interpretació: nivell actual de circulació**Fase/Cronologia:** Actualitat**UE 102****Àmbit:** B1**Definició:** nivell de lloses de pedra informes que té una potència d'uns 7 cm.**Relacions físiques:**

Cobert per: UE 101

Cobreix a: UE 104

Recolza en: UE 103

Interpretació: paviment**Fase/Cronologia:** Fase II

UE 103**Àmbit:** B1**Definició:** conjunt de blocs de pedra informes lligats amb fang que té una llargada documentada de 120 cm, una amplada de 90 cm i una orientació sud-nord**Relacions físiques:**

Cobert per: UE 101

Se li recolza: UE 102 i UE 104

Igual a: MR 2

Interpretació: mur MR 2 que tancava per l'est el cos 1 durant la fase original.**Fase/Cronologia:** Fase II**UE 104****Àmbit:** B1**Definició:** nivell de 60 cm de potència (documentats) format per terres poc compactes**Relacions físiques:**

Cobert per: UE 102

Recolza en: UE 103

Interpretació: reompliment del terreny per a regularització**Fase/Cronologia:** Fase II**UE 111****Àmbit:** B4**Definició:** nivell de 20 cm de potència de terres i restes vegetals**Relacions físiques:**

Cobreix a: UE 112

Recolza en: MR 114

Interpretació: nivell actual de circulació**Fase/Cronologia:** Actualitat**UE 112****Àmbit:** B4**Definició:** estrat format per lloses de pedra informes de 5 cm de potència**Relacions físiques:**

Cobert per: UE 111

Cobreix a: UE 113

Recolza en: UE 114

Interpretació: paviment de lloses de pedra**Fase/Cronologia:** Fase III**UE 113****Àmbit:** B4**Definició:** nivell de 60 cm de potència (documentat) format per terres i pedres.**Relacions físiques:**

Cobert per: UE 112

Recolza en: UE 114

Interpretació: reompliment per a regularització del terreny.

Fase/Cronologia: Fase III

UE 114

Àmbit: B4

Definició: conjunt de blocs de pedra informes lligats amb fang que té una llargada documentada de 215 cm, una amplada de 70 cm i una orientació sud-nord.

Relacions físiques:

Se li recolza: UE 111, UE 112, UE 113, MR 3 i MR 9

Igual a: MR 47

Interpretació: fonamentació de MR 3 i riostra que connectava amb MR 4

Fase/Cronologia: Fase II

APÈNDIX 2: DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA

Reportatge fotogràfic

La documentació fotogràfica es presenta en format digital i dins el CD que es presenta a continuació. Per poder observar les exposicions caldrà posar el CD al lector, obrir la carpeta “reportatge”, dins s’hi troba l’arxiu en *word* “Repertori fotogràfic reportatge” on s’exposa el repertori.

Repertori:

01. Vista de la façana sud
02. Vista de la façana sud des de l'est
03. Vista de la façana sud des de l'oest
04. Vista de la façana est
05. Vista de la façana nord i cobertes
06. Vista de la façana oest I
07. Vista de la façana oest II
08. Vista de l'àmbit B1
09. Vista de l'àmbit B2
10. Vista de l'àmbit B3
11. Vista de l'àmbit B4
12. Vista de l'àmbit B5
13. Vista de l'àmbit B7
14. Vista de l'àmbit P1
15. Vista de l'àmbit P2
16. Vista de l'àmbit P3 II
17. Vista de l'àmbit P3 III
18. Vista de l'àmbit P4
19. Vista de l'àmbit P6
20. Vista de l'àmbit P7 amb latrina
21. Vista de l'àmbit P7 escales cap de casa
22. Vista del cap de casa IV
23. Vista del cap de casa II
24. Vista de la inscripció 1702
25. Vista de la inscripció 1724
26. Vista de les inscripcions 1702 i 1724
27. Vista de l'arrebossat de la fase IV a la façana sud
28. Vista de la xemeneia piramidal
29. Vista de la xemeneia piramidal II
30. Vista de la finestra de l'espai P5
31. Vista de la reixa del cos 2 fase III
32. Vista del soler de la planta baixa
33. Vista de la llar de foc tapiada a l'espai P2
34. Vista de la llar de foc i el forn a l'espai P1
35. Vista de l'escala de pedra de l'àmbit B1
36. Vista d'una espitllera amb B5
37. Vista de com la fase III recolza cos 2
38. Vista de llar de foc amb P1

Documentació de la intervenció

La documentació fotogràfica es presenta en format digital i dins el CD que es presenta a continuació. Per poder observar les exposicions caldrà posar el CD al lector, obrir la carpeta “documentació de la intervenció” dins hi trobem l’arxiu en *word* “Repertori fotogràfic documentació intervenció” on s’exposa el repertori.

Repertori:

01. Vista de la cala B1-I
02. Vista de la cala B1-II
03. Vista de la cala B1-III
04. Vista de la cala B4-I
05. Vista de la cala B4-II
06. Vista de la cala B4 tota la paret
07. Vista de la cala B5-I
08. Vista de la cala B5-II
09. Vista de la cala B5-III
10. Feines
11. Vista de la cala B2-I
12. Vista de la cala B3-I
13. Vista de la cala B3-II
14. Vista de la cala B7-I
15. Vista de la cala P1-I
16. Vista de la cala P2-I general
17. Vista de la cala P2-I...
18. Vista de la cala P2-II
19. Vista de la cala P3-I
20. Vista de la cala P3-II
21. Vista de la cala P4-I
22. Vista de la cala P7-I
23. Vista del sondeig 1 I
24. Vista del sondeig 1 II
25. Vista del sondeig 1 III
26. Vista del sondeig 1 IV
27. Vista del sondeig 1-V
28. Vista del sondeig 2 inici
29. Vista del sondeig 2 II
30. Vista del sondeig 2 III
31. Vista del sondeig 2 III
32. Vista del sondeig 2 B4.V
33. Can Ribot 1949
34. Can Ribot any 1966
35. Can Ribot 1968
36. Entrada can ribot 1949

APÈNDIX 3: DOCUMENTACIÓ PLANIMÈTRICA

Repertori de planimetries:

- 01- Emplaçament
- 02- Topogràfic de conjunt
- 03- Topogràfic Planta Baixa
- 04- Topogràfic Planta Primera
- 05- Topogràfic Planta Segona
- 06- Topogràfic Façana Sud
- 07- Topogràfic Façana Oest
- 08- Topogràfic Façana Nord
- 09- Topogràfic Façana Est
- 10- Planta Baixa: relacions estratigràfiques
- 11- Planta Primera: relacions estratigràfiques
- 12- Planta Baixa: situació sondejos
- 13- Planta Primera: situació sondejos
- 14- Sondeig 1: planta i secció
- 15- Sondeig 2: alçat
- 16- Planta Baixa: fases cronològiques
- 17- Planta Primera: fases cronològiques
- 18- Cal Ribot: evolució constructiva de la planta baixa
- 19- Cal Ribot: evolució constructiva de la primera planta